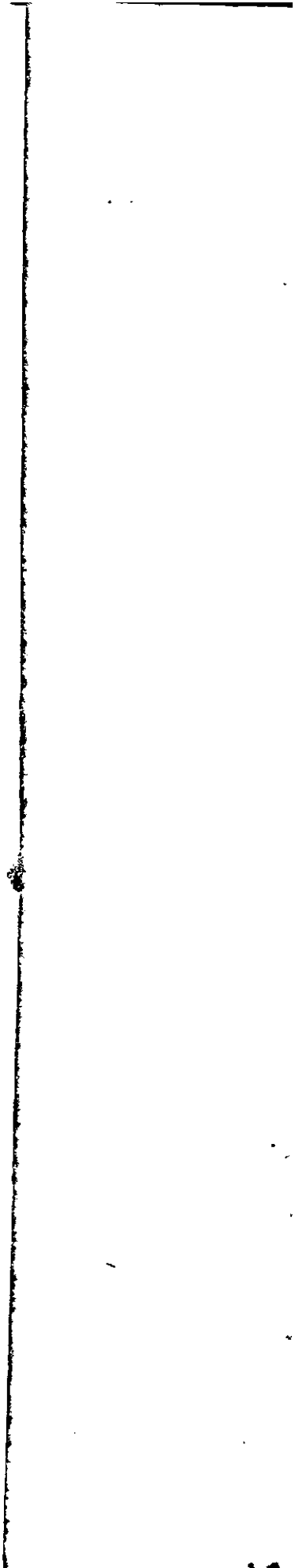

1

C. 711

Libris Hognerca

Hognercau

i Hognercau

Petit le a j f ouine
trois e do e dei

Wel ; - la ' '
of ') l f o a m
' e e

L' a to i N la
of e i su e -

DE
ANIMORVM

NATURA, MORBIS,
VITIIS, NOXIS, HORVM-
que curatione, ac medela,
ratione medica
ac philoso-
phica.

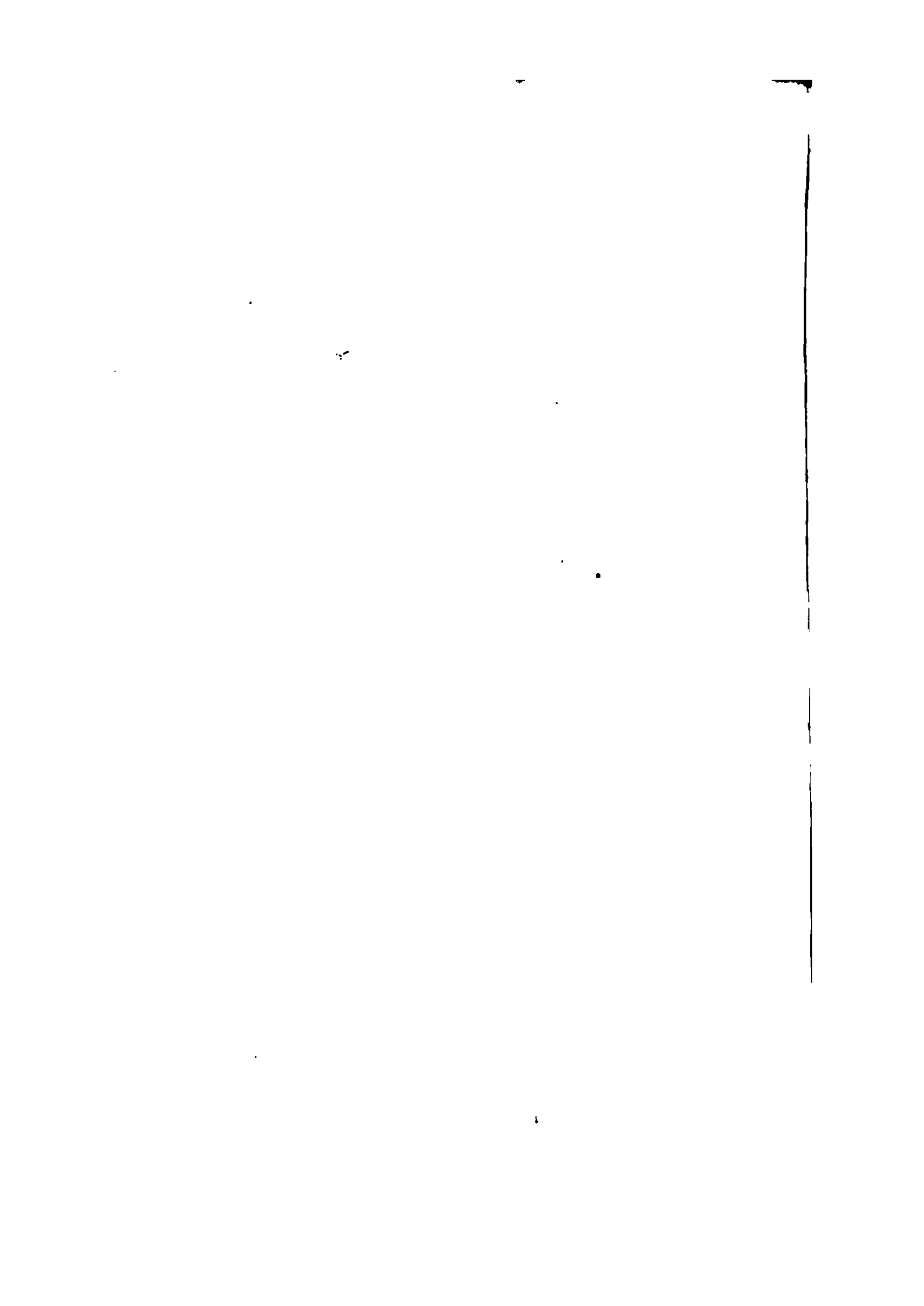
★

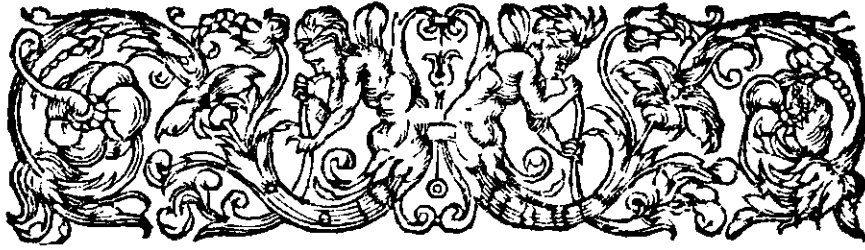
*Auctore Petro Pichoto Andegauo
Medico Burdigalensi.*

BURDIGALAE,
*Ex officina Simonis Millangij Burdigalensium
Typographi via Iacobeae.*

1574.

C E L E B E R R I M O,
P R V D E N T I S S I M O Q V E
B V R D I G A L E N S I S E N A -
t u i . P e t r u s P i c h o t u s m e -
d i c u s . S . D .

M A S I M Æ g y p t i o r u m
r e g e m , S e n a t o r e s æ q u i s -
s i m i , e d i c t o m e m o r a b i l i
s a n x i s s e c o m m e m o r a t , v t
s i n g u l i s a n n i s u n u s q u i s -
q u e a p u d p r o u i n c i æ s u æ
p r æ s i d e m p r o f i t e r e t u r , q u a a r t e i p s e v i t a m
d e g e r e t : q u ó q u e i n s t i t u t o l i b e r o s , u n i u e r -
s a m d o m u m a c f a m i l i a m f o u e r e t t u e r e t u r -
q u e . c u i u s l a u d a b i l i s e d i c t i r a t i o m i h i s t i m u -
l o s a d d i d i t : v t h a s l u c u b r a t i o n e s i n t e r b e l -
l i c o s t u m u l t u s e l a b o r a t a s , i n o r a h o m i n u m

emitterem. & hoc commentariolo fide bona testatum vobis facerem, mihi ex quo Burdigalam medicinae faciendae causa accessi, nihil fuisse antiquius, nihil prius, quam ut summa fide ac diligentia vestrorum civium valetudinem tueri, & a morbis vindicare possem. Videbam enim in hoc medendi officio non agi de lana caprina: imò nec de finibus regundis, aut aquae ductibus: sed de valetudine, ac vita hominum, quae unicuique mente sano, fortunis omnibus charior esse debet. Hoc igitur morborum profligandorum munus, nostrum est vitae curriculum. hoc saxum voluimus. haec nostra vivendi ratio tumultuaria sanè, difficultatibus impedita ac laboriosa. A cuius actuose vitae procellis ac fluctibus, quum otium aliquod & quies suppeditatur, ad Musarum & Apollinis sacra diuertimur: & in nostro secessu cū Galeno alijsque philosophiae medicinaeque mystis colloquimur, aliquid commentamur ac reponimus. Ex qua sane meditatione emerfit haec lucubratio, otij no-

Stri literarij monumentum. Quod in communem omnium studiosorum utilitatem edidimus. Vobis vero, senatores æquissimi, et si grauioribus studijs occupatissimis dedo & nuncupo. Ut pote quibus data sint cœlitus huius vr̄bis ac totius Aquitanie regende gubernacula, quæ vos sane tanta prudentia & æquitate moderamini, ut sint ciuibus gratissima, negotiatoribus verò & exteris, omnibus denique omnium ætatum & ordinum hominibus maxime expetita & plausibilia. Hinc vestræ ille in reos haud quaquam Rhadamãthine & inexorabiles sed mitiores animaduersiones, in miseros optatæ condonationes. hinc illa ex iure & æquo Senatusconsulta velut ex Apollinis oraculo pronũtiata. Nec quisquã hoc mirabitur, si intellexerit, ex hoc vestro senatorio ordine, pleròsque Xenophõtea aut Liuiana styli suauitate rerum gestarum historias quaslibet memoriter recensere: alijs verò tantam in dicendo facundiam, ac oris leporem inesse, ut Ciceronẽ Demosthenemque

facile æmulentur, in carminibus autē scri-
bendis alios tam acri ingenio tantāque fœ-
licitate uti: ut nascendo videantur Musas
habuisse nutrices, quæ ipsis Pegaseium me-
los cum lacte instillarint. illud tamē omnib.
commune: ut philosophia, ac omnium bona-
rum disciplinarū sint studiosi: omnes iuris
dicendi, ac reddendi, consultissimi: in cau-
sis cognoscendis, ac litibus dirimendis per-
spicacissimi ac vigilantissimi: non sordidi
quæstus, sed iustitiæ studio æqui bonique
censores. Hoc itaque quicquid est operæ &
laboris, Senatores humanissimi, nomini ve-
stro inscribo & consecro: ut vestris auspi-
cijs & favore a maleuolorū cauillis tutius
in publicum veniat. Nam video iam fore
Archilochos quosdā, aut, ut verius loquar,
Zoilos & obloquentes nasutulos, qui te-
merarium esse clamitabunt has nugas in-
utiles, & insulas, hoc erudito seculo palam
euentilare: præsertim post Galenum, cete-
rosque tum medicos tum philosophos, qui
de affectuum & morborū animi curatione

& agnitione scripserunt. Quorum super
 ciliosis censuris vt occuram⁹, dicemus hoc
 argumentū non tam accuratè a maiorib.
 fuisse tractatum, vt non etiā posteritati
 & secuturis etatibus, locum aliquem cō-
 mentādi ac scribendi reliquerint. Non ta-
 men diffitebor me in hoc Commentariolo
 plurima a Galeno, Aristotele, Cicerone
 philosophisque ἰδορυάφοις accepisse, & ex
 his miscellaneam hanc rhapsodiam conte-
 xuisse. In qua præter vigilias nihil ferè
 meæ iuuentionis, nihil ingenij mihi iure tri-
 buere possim. Tamē si hæc Collectanea per-
 legere quis nō grauabitur, animaduertet
 me triplicis animæ morbos, vitia & no-
 xas, curationemque nec oscitanter nec ἀ-
 τάκτως breui methodo tradidisse. Suscipi-
 te igitur, amplissimi patres, hoc qualecū-
 que munusculum, pro vestro animi can-
 dore: quo vti soletis erga omnes, qui ali-
 quid ornamenti, vel vtilitatis reipubli-
 cæ vestræ adferre student.

DE ANIMI NATURA,
MORBIS, VITIIS, NOXIS, HORVM-
*que curatione, ac medela, ratio-
ne medica & philo-
sophica.*

*Differunt
non solum
gradu per-
fectionis,
sed substan-
tia & na-
tura.*

ANIMARVM tria sunt genera
vel differentię.

Anima naturalis, quę & ve-
getatrix. hęc sola regit plan-
tas & stirpes, sine sensu, sine
cognitione vtilium, solo appetitu naturali.

Anima sentiens *αιδησιμη*. hęc in brutis
imperium exercet & eius impetu feruntur.
a qua illis vita, sensus, motus, & appetitus a-
nimalis, rudior etiam memoria & ingeniũ.

Anima rationalis, princeps & regina ani-
marum. hęc alijs duabus accedens hominẽ
cum corpore constituit & informat: quę
etsi priores animas vt facultates aut partes
continet: simplex tamen & omnis com-
Aristotel. positionis expers est, vt Geometricę figu-

ræ posteriores coalescunt ex prioribus, sine compositione.

ΨΥΧΗΝ græcorū, latini Animā vertunt, vt Virgilius: modo Animum, vt Cicero, Si in hoc erro, quod animos immortales credam, libenter erro, & passim in quæstionib. Tusc. & alibi sæpe.

A refrigeratione quæ ventilet corpus, vel per antiphrasim.

Anima & animus indifferenter de anima rationali, & irrationali dicuntur.

Animus dictio est homonyma & æquiuoca. nam præter significationem ψυχῆς, accipitur etiam ἀντὶ τῆς θυμῆς, id.

ΑΠὸ τῆς ἀνέμευσις flatu & spiritu corpus recreet. unde animus etiam spiritus dicitur.

- pro animositate, (animos vocant)
- pro animi confidentia, ira, spiritu, anheliu, voluntate, ingenio.

MENS ὁ νοῦς, vsurpatur sæpius pro anima rationali, quæ extrinsecus in foetum accedit Platoni, Peripateticis, Theologis, & Aristoteli .2. de generat. animalium. cap. 3

Forma hominis.

Mens aliquando capitur pro facultate præstantiori, animi vt & διάνοια, quemadmodum in illo Plauti, nullam mentem animi habeo. Et sæpe apud Lactantium, lib. 7. dormientium mens, non anima, sopitur. Et apud Ter. Mala mens, malus animus, & Aristot. in metaphys. τῆς ψυχῆς ἢ νοῦν dixit.

ΕΝΤΕΛΕΧΕΙΑ Aristotelis, est perfectio prima corporis habentis vitam pote-

A perfectione.

state, actus primus, ἐνέργεια.

*Ab assi-
dua. atz.*

Ἐνδελείχεια Ciceroni dicitur perennis & assidua motio nutritionis, sensus, motus, intelligentiæ etiã secundũ Epicurũ & ἀθέως.

Oritur a corpore. nec ab eo separatur, Aristoteli, Ciceroni contra: plantis etiam sua est, ἐντελέχεια Budæo: quæ est illis prima motio & p̄fectio nutritionis & vegetatiõis.

Ἐντελέχεια non est genus ad omnes animas. vt ψυχή. Sed tantum ad formas naturales, quæ p̄dent a corpore & simul cum eo pereunt, ex sententia Aristotel. cui νοὺς οὐκ ἔστι ἐντελέχεια.

*Nulla phi-
losophiæ
pars rectè
tractari po-
test ignora-
ta animæ
essentia: eti-
am si Gale-
nus contra
sentiat.*

P O R R ò cuius naturæ, καὶ οὐσίας, sit animus & mēns humana, etsi verè & intelligenter tradit Christus, qui est via, veritas, & vita: cum tamen omnibus non satisfaciant sacrarum literarum oracula, nisi etiam philosophorum testimonia accesserint, consentaneum esse duxi, in hac cōtrouersia de animi & mentis natura, grauiſſimorum virorum gentilium auctoritatem adferre. sed quorum quæso? An Aristotelis acutissimi philosophi? An Galeni medicorum præstantissimi? Aristoteles, quanquam non satis explicat, cuius sortis sit mens & animus, antequam corpori coniungatur, nec cuius conditionis & status sit a morte hominis.

tamen mentem esse substantiam incorpoream & immortalem ubique fatetur. ait enim 1. de anima, νοῦν εἶναι οὐσίαν, καὶ ἔφθείρεσθαι. & alio loco περὶ δὲ τοῦ νοῦ, εἶοικε γένος ἕτερον εἶναι ψυχῆς· καὶ τὸ μόνον χωρίζεσθαι, καθάπερ τὸ αἰετὸν τοῦ φθαρέντος, & 2. de anima τὸ μὲν καὶ αἰσθητικόν, οὐκ ἄνδρ' σώματος ὅδε νοῦς χωριστός. Aristoteles igitur in asserēda mentis natura numquam anceps & dubius, sed ubique ἀφθάρτων & immortalem commemorat. Huic igitur & Platoni, & Platonice omnibus in hac disceptatione magis credendum: quàm Plinio philosophiæ rudi & prorsus ignaro, & magis Theophrasto Peripateticorum eloquentissimo, Socrati, Pythagoræ, Themistio, quàm Luciano λοιδοροῦ, caullatori maledico. Galeno verò quis libenter credat, quum adeó oscitabundè & inconstanter de animi natura differuerit. Nam 5. symptomatum causis, ait, animum esse sanguinem & spiritum vel calorem nativum, vel vti illis tanquàm instrumentis. rursus in libello de substantia facultatum naturalium scribit animum esse temperamentum, vel præcipuum eius organum. mox eodem libello fatetur se ignorare animorum τὴν οὐσίαν. Et in libello quod animi mores corporis temperiem sequuntur, ait,

substantiam animi esse temperamentum
 ex mistione quatuor qualitatū, vel facultatem naturæ ex tēperamento, vel seruientem temperamento. vides quàm varius & velut Proteus sit in definienda animi natura. Quid dicetis Galene, Andronice, Luciane, atque vos Epicurei, & ἄθεοι; Si animus est temperies, aut qualitas, aut facultas, aut sanguis, spiritus, aut calor natiuus: cur in hydrope ascite, aut tabe, hectica, marasmode febre, aut largo sanguinis profluvio, & corporis totius colliquatione: in quibus temperies corporis prorsus mutatur, spiritus exhauriuntur, moles carnea absumitur, decor & habitus corporis omnino pereunt: cur, inquā, in his morbis, & similibus deploratis, populantibus sanguinem, spiritus, calorem natiuum, manet tamen eadem mens intellectus, & iudicium? Annō quotidie videmus plerosq; phthoe, aut marasmo afficcatos, & velut osseos σκελετῶς moribundos, κύκνειον ἄσμα ἄδειν, & supremo vitæ tempore differtè loqui, cum firma mentis integritate, & ad extremum vitæ spiritum sibi constare animo, testamētum condere, hæredem instituere, & fortunas omnes suis liberis sano iudicio distribuere? Non est igitur animus κεῖσιν, aut fa-

cultas ex temperamento nata, nec sanguis
 purpureus, aut ἐμφυτόν δερμον: sed res quæ-
 dam stabilis & permanens, substantiaque.
 quæ causa est & principium omnium fun-
 ctionum naturaliū, vitalium, & animaliiū. *

Cæterum quum nunc decreuerim de ani-
 mi morbis differere, non est presentis insti-
 tuti quæstiones illas de animo curiosas
 extricare vt pote nimis implexas & studio-
 forum ingenia magis torquentes, quam fi-
 xum & certum quid relinquentes.

Quas nobis inuexerunt, Pythagoreorū
 secta, Platonis academia, lyceum Aristote-
 lis, Porticus atticæ, Academicorum ἀκαδημα-
 ληψία, Porphyrij & Plotini sectatores, Al-
 coran, & Mahumetani philosophi, Auicen-
 næ almahad, Epicureorū & ἀθέων vesania.

Porrò philosophi cuiuscunque sectæ, in
 vestiganda animi natura, acri studio & amo-
 re flagrarunt: verum inuentis fallacibus, ac
 mendacijs omnia corruerunt: sic vt ple-
 rumque magis noceat, quam profit horum
 argutius ac subtilius genus docendi. ex qua
 commentandi ratione emanarunt, quæ-
 stiones insolubiles, ænigmaticæ, σοφιστικαί, &
 γρίφοι inexplicabiles, cuiusmodi sunt.

SI animus est immortalis & incorpo-
 reus: quomodo & quo vinculo coniungi-

*Et sanè mē-
 tis immor-
 talitas ostē-
 ditur, ex cel-
 sa. erecta qz
 oris huma-
 ni figura.*

*Ex cerebri
 humanam
 plitudne.*

*Ex fabrica
 corporis hu-
 mani diuer-
 sa a reli-
 quis anima-
 libus.*

*Mens sola
 nouit quid
 agat, & pro-
 pter quid,
 & quomo-
 do.*

*Mens seip-
 sam intue-
 tur, in se re-
 flectitur, se
 agnoscit, se
 corpore in-
 cludi intel-
 ligit.*

*Intelligētia
 astrologiæ
 & mathe-
 matum,
 cognitio hi-
 storiarū ab
 origine mū-
 di, futuro-
 rum presen-
 tio, ratio, dis-
 cursus, intel-
 lectus, ser-
 mo, eloquen-
 tia, satis o-
 stendūt mē-
 tem nō ma-
 nare ab ele-
 mentorum
 miscella &
 colluue.*

tur corpori caduco & corruptibili.

*Vide Alex.
Aphrod. in
probl.*

Si anima est celestis & indiuidua, quomodo elementari hoc corpusculo continetur & concluditur, & quomodo est tota in qualibet parte corporis: cum ipsa non sit totum, nec habeat partes? an vt Deus, qui loco claudi non potest, tamen per vniuersam rerum naturam com meat: & rebus omnibus non solum proximus, sed etiam infusus est.

AN animæ sint ἀφθαρτοί, particulæque auræ diuinæ abscissæ, & manantes a mente vniuersali, vt Pythagoras, Trismegistus, & Lactantius existimant. Epictetus etiam ψυχὴν μόριον καὶ ἀπόσπασμα τῆ θεοῦ facit.

*Error philosophorum
& medicorum de anima substantia.*

An a substantia cælestium ignium & stellarum decerptæ, vt putat Plato & Platonici?

An a quinta quadam substantia vt cœlum & astrâ. vt Cicero in tusc.

An animæ sint aeræ, tenuioris, & lucidæ cuiusdam substantiæ & æthereæ, vt vult Heraclitus, & Anaximenes?

an Sanguis?

an Spiritus?

an Temperies vt Galenus suspicatur?

an Qualitas ex temperamēto, vt Andronicus?

an ἐμφύτον θερμὸν, vt Hippoc.

An potius animæ humanæ sunt substantiæ spirituales, non abscissæ, aut decerpæ a substantia Dei, nec ex traduce propagatæ: sed creatæ, vt angeli, & alij spiritus, vt fides nostra tenet. *Augu. & Hieronym.*

AN animæ sint omnes natura, conditione, & dignitate æquales?

An potius differant dignitate, & præstantia, etiam ab ortu & creatione, vt angeli, spiritus, & stellæ?

AN animæ scientia, virtutibusque instructissimæ, demittantur in corpus sordidum, cuius contagione & caligine, obliuiscantur rerum omnium, vt existimat Plato?

An potius, tanquàm tabulæ simplices & rerum omnium nudæ, creentur, habiles tamen ad quasilibet formas excipiendas, vt fides nostra tenet. & vt celum omnes formas continet, vt lux omnes colores illustrat: ita animus omnium rerum intelligibilium notiones potest consequi. *Cæli & animi comparatio.*

AN animæ sint plures in homine differentes substantia, natura & sedibus, vide Gal. libris de placitis Hipp. & Platonis.

An potius vnica est in homine, quæ reliquas animæ differentias non vt substantias, sed tanquam facultates, ministrantes conti-

net, vt vult Aristot. & theologi?

AN corpus est animæ domicilium & hospitium?

Animi, & corporis societas, qualis.

An carcer, & ergastulum, vas fictile, vt diuo Paulo, & Socrati?

an vt cochlea testam, ita anima corpus circumfert?

an vt nauta in nauis, sic anima in corpore residet?

an vt Deus toti mundo præest, ita anima corpori præsidet?

an inhæret, aut alligatur corpori?

an expanditur, & diffunditur per corpus, vt lumen per aerem?

An potius informat, animat, perficitque corpus, & εἰς ἀρμονίαν, καὶ ἐνέργειαν συνάγει, estque altera pars & forma compositi, effectrix omnium functionum naturalium, vitalium, animalium?

Epictetus, Trismegistus.

AN animæ post obitum, corpore solutæ, redeunt ad communem mundi animã, & mentem vniuersi: velut solis radij varij cum sint ab vno sole, & in vno sole lucent, & in vnum solem reuertuntur: at hac ratione omnes animæ ad communem mentem reuertentes, futuræ sunt foelices?

Platonici.

an ad suum astrum, vnde sunt sumptæ & decerptæ, redeunt, vt ibi æternum sint

beatæ?

An finitis reuolutionibus purgationis, post mille annos, ad corpus suum reuertuntur : vnde Virgil.

Rursus & incipient in corpora uelle reuertì,

& *Atq; iterum ad Troian, magnus mittetur Achilles.*

Hinc orbis & rota mille annorum, apud Virg. ex Plat. hinc *χλιασαί* hæretici.

An animæ omnes, emigrent statim ab obitu in aliud corpus modo hominis, modo bruti, modo plantæ, atque ita varias subeant *μετεμψυχώσεις?*

An tantum malæ mentes & vitiosæ patiantur *μετεμψύχωσιν*, vt volunt Iamblicus, Porphyrius, & Mahumetani philosophi, &

An ingrediuntur corpora alia atque alia : vt defatigentur, purgenturque : & tandem puriores vel ad mentem vniuersam vel ad suum astrum reuertunt?

Imò potius, ridendus Pythagoras, Plato, Platonici cum sua *μετεμψυχώσεις* : & fabulosa sunt, quæ Plato de lege Adrastia in Phædro, & quæ Virgilius de rota mille annorum, scripserunt.

MAGISQVE ridendi sunt philosopho-

B

Plato in
phædro,
Chiliaσαί,
Origenes

περὶ

ἀρχῶν,

Chrysyppus,
Stoicus.

Pythagoras
ante Platonem
commentus est

μετεμ-

ψύχω-

σιν &

παλι-

γενεσί-

ων transf-

animatio-

nem.

Mahumetani philoso-

phi & Iamblicus, &

Porphyrius.

rū ignobilissimi Epicurei & ἄθεοι, animos cum corpore extingui putātes, qui religionem omnem subuertunt, aut vertunt in hypocrisin, simulationem, & ceremoniarum figmenta: Qui putant populo persuadendum, Deum esse, vt a facinoribus solum deterreantur homines, & inter eos societas seruetur: Quibus vita hominum, & ciuitates, nihil aliud sunt, quàm speluncæ, & receptacula latronum personatorum: Quibus nullus omninò rerum est finis propositus. Si enim homines nascuntur, vt paulò post moriantur corpore & animo: Quis tãdem vsus rerum, cum virtus sit damnosa, & fraudi his, qui piè viuunt? Quibus inferi, veritas, virtus, dij, dæmones sunt fabulæ, & vani terrores, & stultitia. At si animus mortalis, elephantes, cerui, cornices, aquilæ, phœnix, vel ipsis regib. foeliciores: quia diutius viuunt cum voluptate, nec mortem ante tempus timent, & rarius ægrotant. Et qui piè, innoxie, & sanctè viuūt, miserrimi: imò non tutum viuere inter homines: nec societas aut amicitia iniri potest, sublata animi immortalitate. o miserandam, virtutis, & bonorum conditionem!

*Philosophi
& omnis gē
tilitas nega*

An liberæ a corpore animæ feruntur in cœlum: vt illic perpetuò foelices viuant si-

ne corporibus, cum intelligentijs & beatis animis, vt Cicero putat, cum ait, O præclarum illum diem, cum ad illud animorum concilium & cœtum proficiscar. in lib. de Senectute.

bant corporum resurrectionem. vide Cicero nem de Re pub.

An a corporum resurrectione, iterum homines redituri in mundum, vt mille annis auream degant ætatem, vt Cherinthus, Lactantius, Origenes & *χλιασά* hæretici opinantur.

Hieronym. in Esaiam ridet

χλιασά
σται.

& mille annorum fragmentum, aureamque in terris Hierusalem.

An post corporum resurrectionē, diemque & iudiciū Domini, postque longa sæcula, & annum vertentem, gehennę & cruciatus inferorum sit futura leuatio: vt vult Origenes in libro *περὶ ἀρχῶν*, qui liberat tandem supplicijs damnatos & dæmonas.

Pythagoras ponebat etiam vicissitudines & alternationes miserie & felicitatis per

Imò potius de statu animorum & corporum post diem iudicij, credendum est Christo, dicenti futuram mortuorum resurrectionem, & corpora cū animis ferēda in loca electorum vel reproborum, vbi æternū erunt, vel beata, vel misera. Pij fruuntur corpore & animo gaudijs, solatijs cœlestibus, securis, & perpetuis. Ibi in regno Christi gloria æterna, sabbatū perpetuum: in quo abolebuntur, mors, lachrymæ, peccatum, crux, persecutiō. Porrò quæ, & qualia sint ibi gaudia, & lætitiæ, planè des-

μετεμψύχωσιν.

De regno Christi, de mūdo lucis excelsa paradiso, vero elyso, vide Esai. 46. & 66. & alia prophetarum vaticinia.

cribere, temerarium, dictuque ac intellectu difficillimum.

An inferorum maximæ poenæ, acerbissimique cruciatus sint sola vltrix conscientia? & vermis ille non moriens sit sola flagitiorum & libidinum recordatio? & an scelerū conscientia flagellari, sint omnes Erebi Furia, hique soli ἀλάστορες & dæmones, ἐπιτιμώδεις? & nullæ aliæ scelerum faces animum vrunt, quàm quòd sua quisque fraude & noxa agitur & diuerberatur?

An potius ignis gehennæ est corporeus & materialis, & tamen inextinguibilis: qui miro & inexplicabili modo animas & dæmonas afficit licet incorporeos? Imò vnus ignis cruciat animos, dæmones, & homines, qui inexesa corporum laceratione nutritur. sicut ignes fulminū corpora tangunt nec absumuntur. atque hic ignis alijs grauior, alijs leuior sentitur: ac ita suos quisque patietur manes, pro ratione poenæ meritæ: & licet æqualiter ardeat, tamen non æquali sensu, & molestia ab omnibus sentitur.

Porro quæ fidem faciunt inferos, dæmonas, spiritusque esse, sunt sacrarum litterarum, & acutissimorum philosophorum testimonia.

Præterea miracula. nemo enim, nisi im-

*Plato ponit
acherontem
& stygen &
cocytum, in
quibus ani-
mas mergi
& vni affe-
uerat, in
phædone.*

Augustin.

pu- dens negabit, duodecim Apostolos, im- peritos, pauperes, inermes, illiteratos, per omnes terras breui tempore fidem fecisse, Indorum sapiētissimis, Græcorum acutissi- mis, Romanorum eloquentissimis Christū cruci affixum fuisse Deum, idque per mi- racula.

Vmbræ mortuorum ac terriculamenta. *Vide Ale- xand. ab Alexandr.*
 Porphyrius putat animas malorū, noxias, ac turbulētas, & in varias se vertere formas & eludere aciē intuentium & cogitātium.

Succubi, Iucubi. de his vide August. de ciuitate Dei, & Lactan. *Quomodo dæmones misceantur cum fæmi- nis 15. de C.*

Spec̄tra, quæ visu vel auditu percipiun- tur. Sunt enim ēdes, ostentis, vmbri, tetrif- que imaginibus infames & desertæ, quas non sit tutum incolere noctu.

μαντεία,

μαγία,

γυντεία,

νεκρομαντεία,

Striges,

Sage,

Fascinatores,

} Indican- t dæmonas esse & spiritus, & animos su- peresse a morte.

} Dæmonum cultrices.

His artibus spiritus euo- cantur.

Et experi- menta, hac non fabulo- sa esse ar- guunt.

De his, & similibus quæstionibus, quæ sæpe modum captumque humani ingenij excedunt, nihil temere ac arrogantius de-

cernendum aut scribendum est: quo modo faciunt philosophi, qui falsæ doctrinæ præstigias hominum mentibus prætendunt. Nobis verò satis sit piè & reuerenter credere, & assentiri ijs, quæ traduntur in sacris scripturis & concilijs de animorum natura, & statu, post mortem: sed fide certa & inconcussa credendum est. Nam veritas sacrarum scripturarum pendet a Deo, qui nec mentiri, nec mutari potest.

Nec enim de ijs rebus sentiendum, more Ciceronis scribētis, Si in hoc erro, quòd animos immortales credo, libenter erro:

Nec modo Aristotelis, qui ait, *νοῦς ἕοικε γένος ἕτερον εἶναι τῆς ψυχῆς,*

Nec modo Poëtæ scribentis de statu animæ suæ ab obitu:

Fælix seu meminì, siue nihil meminì.

Vtinam nobis detur harum rerum mysteria, non tantum acumine intellectus, aut ingenij acie assequi: sed certa & ahenea fide *πιστεύειν*, rataque & explorata habere.

Iam venio ad quæstionem illam, quæ plus facit ad agnitionem, & curationem morborum & vitiorum noxarumque animi & mentis.

An animus & mens affici & ægrotare possit? Nam quum sit incorporea ac im-

mortalis, verisimile est eam nec ægrotare, nec lædi posse: atque ita frustra de animi morbis sermonē instituimus. Veruntamen nemo ibit inficias in infante, ebrio, apoplectico, epileptico, carotico mentem affici, eiusque functiones impediri, aut lædi. Et si humor melancholicus in cerebri temperiem irrumpat, & impetum faciat: videmus mentem obnubilari, iudicium aberrare & hallucinari, teste Hippo. Atque si atra bilis cerebri arcem occuparit, sæpe ad terrificac ac funesta facinora, maniacos furiososque impelli videmus.

Si cui homini benè valenti mors repentina generosi filij vnici & summè dilecti nuntietur, annon statim ille ægrotabit animo? mœroréque cruciabitur? idque sine corporis vlla intemperie, aut solutione cōtinui, aut alio corporis morbo? mœror itaque ille morbus erit animi solius.

Rursus si patri, per falsum nuntium credenti, filium vnicū bello sublatum, & præter spem, filius sanus occurrat: nonne animus gaudio diffundetur? Et in Euangelio legimus angelos lætari dum suis oculis vident improbos ad frugem meliorem conuerti. Et literæ sacræ testātur malos genios ad pessima quæque instigare mentes huma

nas, summoque odio eas prosequi. Si spiritus illi incorporei, & immateriales suis affectibus tanguntur: quid obstat, quominus anima humana suis ægri tudinibus ac vitijs conflictetur, & afficiatur? Ad hæc animum compati corpori læso, aut vulnerato, ostendunt capitis ictus, fractura cranij: quæ adferunt disipientiam & delirium. Rursus corpus animo condolere, indicant curæ, mœrores, invidia, amores, & similes affectus: qui marcorem, & tabem accersunt corpori. Sed vt paucis hanc quæstionem dissoluamus, medicè tamen & philosophicè magis, quam theologicè, dicendum existimamus animam rationalem, vt est rationalis, & mentem nihil labis, nihil vitij, aut ægri tudinis posse contrahere, primario & protopathia, tamen ex accidenti, & secundoario posse. Et vt Solis lumini & radijs nubes densa officit: ita intellectum, rationem, & iudicium obnubilat, & offuscat cerebri magna intemperies, & humorum excrementorumque velut caligo. In hypochyfi, humor crySTALLINUS, & facultas visoria nihil patiuntur, nec læduntur per se, sed secundoario, & κατὰ δεύτερον λόγον, legéque confortij. Si conspicilla rubra, aut cyanea, vel lutea oculis admota natiuum rerum colo-

rem obscurant, vel repræsentant: an propterea oculorum acies accusanda? an potius vitrum?

Certum est igitur mentem & eius functiones vel præcipuas, intellectum, rationem, & iudicium affici, impediri, occultari, falli, errarèque, sed ex accidenti, & deuteropathia, aut sympathia, videlicet pro noxa, ac vitio instrumenti læsi. Cerebrum autem, & eius temperies, sanguis, spiritus, calor natiuus sunt instrumenta τῆ ἀνοητικοῦ, sensus communis & intimi. Hic vero est instrumentum mentis & eius functionum. Nec enim potest quicquam animus intelligere, aut iudicare, quod non prius sensus perceperit. vnde iactatum prouerbium nihil esse in intellectu, quod non prius fuerit in sensu. Id etiam demonstratur eo, quod surdus, & cæcus a natura doceri aut discere literas aut artes non possit. Si quis obijciat hinc consequi animas liberas & solutas corpore post obitum, nullas posse obire actiones: ac petat num destituantur suo organo? Huic respondendum, illas non posse quidē exercere functiones physicas, & quas obire non licebat illis, nisi adiutis a phantasia, & sensu primario: at post obitum, cum amplius non sint formæ, nec ἐπιτέλειαι, sed a-

Etus simplices, non alligati elementis suas actiones edent nobilissimas: formasque rerum omnium intelligent: & oculis mentis omnia, quæ volent, intuebuntur sine fatigatione. & vt citharædus non potest canere lyra, aut testudine, sine cithara, aut testudine: his tamen fractis, solutis, aut ruptis, potest nihilominus multas alias obire functiones dissentaneas a musica, vt scribere, aut legere historiam, & condere carmen. atque hac resolutione contenti facilè respondimus percontationi illi, qua quæritur,

An animus afficitur, & ægrotat *σεννικωδς* tantum, & per priuationem: quia scilicet destituitur ope & auxilio instrumenti impediti: quemadmodum sol videtur affici, cum a densa nube occultatur, & citharædus, cum fracta lyra, non canit?

An potius suos animus verè patitur, & sentit affectus, vt gaudiū, mœrorem? & suis corpus tangitur affectibus & morbis, vt febre, tumoribus, vulnere?

An verò nec animæ, nec corporis sunt affectus, sed animalis totius & hominis sunt morbi & affectus? sic nec corpus nec animam ægrotare, sed cōpositum, & mixtum ex vtroque dicemus:

An animum & corpus, alterum alterius legibus & morbis affici, & sibi mutuò compati asseremus?

An potius affectus quidam ab animo incipiunt, & tandē corpus & totum mixtū afficiant, vt moeror adfert hecticam & marasum? Contra quidam a corpore per sensum in animum illabuntur & sæuiunt. vt dolor a neruo puncto adfert febrem, & delirium?

C O M P A R A T I O M O R -
B O R V M A N I M I , C V M M O R -
*bis corporis, & in quo
differunt.*

M A L A corporis sunt affectus contra na- turam,	}	<i>Morbis, Causa morbosa & insalubris, Symptoma, morbi velut umbra.</i>
--	---	---

M O R B V S Ciceroni est corruptio totius corporis:

Vlpiano, ex sententia Sabini, est habitus corporis contra naturam, qui vsum facit deteriolem, de Edil. ed.

Galeno est affectus contra naturam, qui primò lædit actionem. hæc definitio

excludit causam & symptoma.

Vitium corporis Ciceroni & iuriconsultis Vlpiano & Paulo, est membrorum vel membri alicuius prauitas: vt cæcitas, surditas, balbuties: & varus, vacia, plancus, simus, nyctalops, myops, $\phi\omicron\xi\delta\varsigma$ magis laborant vitio, quàm morbo. Ex quibus constat Vitium corporis Ciceroni & iuriscōsultis idem esse, quod est morbus partis organicæ apud medicos. Cuiusmodi sunt vitia varia, figuræ, magnitudinis ineptæ, numeri superflui vel deficientis.

Vitium Iuriscōsultorum est ferè perpetuum: morbus verò temporarius.

Vitium corporis, Galeno & medicis latius patet, quàm apud iuriconsultos. apud illos enim vsurpatur pro omni eo, quod a naturali statu decessit, atque ita

Vitium in humoribus, excrementis, spiritibus, causa est morbi:

Vitium in parte, est morbus:

Vitium in functionibus est symptoma, vel noxa.

Vitium corporis, & affectus corporis contra naturam, ferè de eadem re dicuntur: nisi quod Vitium latius patet. sunt enim quædam Vitia, quæ non sunt contra na-

turam, etiam si sint præter naturam: ut lentigines in facie, vari, ïonhi.

Noxa, βλάβη, hoc loco, pro læsione functionis dicitur, nõ pro culpa, aut pœna. Medicis tamen frequentior est in vsu vox symptomatis, quàm noxæ, aut actionis læsæ, quæ trifariam læditur.

M A L A A N I M I,

Q V A E S V N T?

Sanitas corporis, quæ consistit in εὐκρασία καὶ συμμετρία id est temperie & com-
moderatione: ita

Sanitas animæ præsertim animosæ & θυμοειδῆς καὶ ἠθροθυμητικῆς, quæ scilicet ad mores & vitæ officia pertinet, sita est in ἔξει καὶ ἰσότησει, id est affectione animi constante & conuenienti, id est virtute, a qua proficiscuntur honestæ voluntates, sententiæ, omnis recta ratio, animi tranquillitas, perturbationū moderatio.

Morbi animæ animosæ, & concupiscibilis sunt omnes ἐκούσιοι & voluntarij, ac pro arbitrio sumuntur & ponuntur: omnésque culpa accidunt ex Ciceronis sententia, atque hac ratione differūt a morbis corporis.

Hi enim corporis morbi veniunt ferè

*De causis
morborum
aliter senti-
unt philoso-
phi, aliter
medici ali-
ter theologi*

ἀκουσίως. inuitisque ac imprudentibus nobis, veniunt & plerique *αὐτόματοι*, & *αὐτόκλητοι* ultro, vel fato, vt putāt Stoici: vel casu, vel errore in causis salubribus. vide Gal. de causis morborum & in arte parua.

*Morbi ani-
mi, sunt vo-
luntarij Ci-
ceroni & pe-
trus eticis.
Et spondent
peccatis le-
talibus the-
ologorum.*

Vitium animi animosi differt a morbo. quia morbi animi sunt momentanei & temporarij, & ponuntur pro arbitrio Ciceroni, quales sunt ira, amor, odium, & huiusmodi perturbationes.

Vitia verò animorum sunt perpetua aut contumacia solutu, vt Iracundia, vitium est: ira morbus, si effrenis est: Salacitas vitium, amor morbus.

*Vitia ani-
ma animo-
sa respon-
dent pecca-
to originis,
theologorū,
Morbi pec-
catis.*

Crudelitas in Nerone vitiū fuit, Sæuitia in Senecam morbus. *κακοήθεια* morum prauitas, dicitur Paulo iuriconsulto. ad Edil. Edic. *κακία*, malitia *ἐπιρροπή* propensio, prauitas, procliuitas ad malos mores.

Vitia hæc, & prauas inclinationes ad malū Cicero cōmuni nomine vitiositatem vocat. à qua manant *πάθη, παθήματα*, perturbationes turbidique motus animorum auersi a communi vitæ tranquillitate. Philosophia Christiana refert has propensiones ac perturbationes ad

peccatum originis. Paulus vocat, legem membrorum causas huius vitiositatis, & propensionis ad morbos animi & prauos mores. Galenus ad scribit temperamento, habitui corporis, malę educationi: Stoici fato, quod etiã hodie Libertini faciunt, & olim Manichei ex corrupta philosophia orti, vnde illud in tragœdia, Fati ista culpa est.

Stoicorum et Libertinorum opinio de fato, & causa morborum animi, & vitiorum.

<p><i>ἀρρώστια. Infirmitas</i> <i>ἀδύνα. Imbecillitas,</i> <i>Impotentia. Inopia.</i> <i>Ægrotatio, Anxietas.</i> <i>Infœlicitas.</i></p>	}	<p>animi referuntur ad animi.</p>	{	<p><i>morbos,</i> <i>vitia. vitiositatē.</i> <i>noxas functionũ.</i></p>
---	---	-----------------------------------	---	--

DE CVRATIONE MORBORVM ET AFFECTVVM anime concupiscibilis, & animosę.

PITHAGORAS, Stoici, Plato, Aristoteles, Cicero, & philosophorum præstantissimi, animum diuidunt in duas partes: vnã rationalem, in qua collocant τὸ λογικὸν, rationem a Dei archetypo menti insculptam. vnde lex illa æterna honesti, a qua τὸ ἄριστον, τὸ κατ'ἦµον, & officia vitę ducuntur: & a qua fontes honesti, decori, omniũque

Animus in homine dicitur habere, partes non ἐνέργεια sed facultate ut πέντε τὰ γωνος continet

τελειω virtutum manant. hæc est regina rerum in
νον & cerebri arce locata, Minerua illa a poetis
πεντά- decantata, sapientiæ & prudentiæ dea ex
γωνον. cerebro Iouis nata. In hac ratione consti-
 tuunt placidam illam, & quietam, constan-
 temque ἀπάθειαν καὶ εὐθυμίαν, quæ est a-
 nimorum vera sanitas. Qua qui benè valet
 sapiens, moderatus, temperans, constans,
 continens, frugalis, & frugi homo dicitur,
 omnia rectè, & prudenter faciens, quietus
 animo, & sibi ipse placatus.

Alteram partem dicunt, expertem ratio-
 nis, brutam & belluinam: a qua oriuntur fa-
 cultates duæ potentissimæ, concupiscibilis,
 & animosa, id est ἐπιθυμητικὴ καὶ θυμειδής.
 A priori surgunt & cidentur ὀρέξεις & appe-
 tiones esculentorum & potulentorum.

Naturales Qui appetitus & motus si rationi pare-
quia natu- ant, vt sanè debent ex naturæ instituto, erūt
ra congeni- affectus naturales, vtilis, imò necessarij ad
ti, & sunt benè beatè & honestè viuendum. Sunt e-
natura con- nim a prima origine, & a natura ipsa rerum
sentanei. parente nobis inditi & congeniti, suaues il-
Fiunt mor- li quidem & maximè expetiti. nam quan-
bi, & cōtra diu in terris versamur, tandiu concupisci-
naturā, vi- mus. Alioqui si tollis sensum voluptatis in
tio & cul- cibo & potione, tolles valetudinē, sensum,
pa rationis. & vitam: faciesque ex homine stipitem aut
Voluptas
que percipi-
tur gustu,
& in ore vē-
triculi: dñ
apprehēdit
cibos, vix
cohiberi po-

faxum. Quid quod a cibi penuria fit sensus suctionis in ore ventriculi, fames, & concupiscentia? hinc Dei inuocatio, tandem gratiarum actio. At quemadmodum in republica benè instituta plebs & fex populi magistratui obsequi debet: ne scindatur incertum studia in contraria vulgus: & factio nes diffidia, & bella ciuilia oriantur. Sic huiusmodi affectus & appetitiones, si rationi non pareant, aspernenturq; leges honesti, nec retineantur fræno τὸ ἀπέτροντος & decori, fiunt animi ægritudines, affectus vitiosi & corrupti: cum scilicet euagentur & excedant cæcellos & limites modi & necessitatis a natura instituti. Hinc in ore ventriculi & hepate rabida & inexplebilis cupidiarum orexis. hinc effrēnis illa appetitū, cibi & potionis ἀταξία: hinc immanes & indomitæ ἡδοναὶ ac voluptatum libidines.

Quarum veneno mens ebria, obruta, sepulta, sui impotens, hepatis & animæ concupiscibilis ferocientib. affectibus mancipata famulatur: corpusque & anima in letales voluptates iunctis amplexibus delabuntur: & tandem ex hominibus, nobis fiunt helluones, voluptuarij, lurcones, liguritores, luxu perditī, temulenti, vini gurgites, bonorum decoctores. hi enim quid a

test, nec debet. quia naturalis, & facit ad valetudinem corporis & animi. Sed voracitas, crapula, ingluuiēs, possunt frangi.

Hi motus in brutis nō sunt vitiosi, nec sunt morbi: in homine vero sunt morbi culpa ratio nis conuiētū, vel vitiose.

Causa morborum anime concupisc. sunt, temperatura corporis, appetentia canina, humor frig. acridus, melancholia naturalis, mala consuetudo vorandi & liguriendi. Helluones, lurcones, ex hominū fa-

*cie, in vul-
tus, & ter-
ga ferarum
mutantur:
vt ait Virg.
et Homerus
in odysſi
hinc Sarda-
nap. Helio-
gabali.*

liud sunt, quam belluæ & feræ?

Eiusdem animæ concupiscibilis, præser-
tim infimæ & abiectioris partis affectus &
morbi sunt, appetitus venereorū effrænes,
ac libido, cuius ignes & incendia porrò in-
fra præcordia, procul a regia, in testes, rerū
& naturæ Dominus, tanquam ferum & in-
domitum quoddam animal ad præsepe al-
ligauit: propterea quod violentissimos mo-
tus excitare consuevit. Est tamen modera-
tus veneris vsus ad valetudinem tuendam
vtilis, & ad generis propagationem neces-
sarius. Cum verò hæc facultas rationis im-
perio non libenter obediat: & frustra, recla-
mante rege, tyrannidem ac rebellionem
moliatur: venerisque tantæ sint illecebræ,
ac lenocinia, mulierum blanditiæ, & ille-
citamenta: fit, vt affectus alioqui natura v-
tiles & necessarij depraudentur, & corrup-
pantur. hinc libidinis intemperatæ mille
modi, mollium & effœminatorum mille
species, ἀκόλαστοι. qui circa venerea sibi tē-
perare nō possunt, hos rectè dicas impro-
bè libidinosos, ἀσελεγεῖς, molles, lasciuos,
petulātes, ad omnem libidinem procaces,
παιδεράστεις, nephariæ ac prodigiosæ vene-
ris homines.

*Causæ harū
perturbatio-
num sunt,
temperamē-
tum testis
cal. siccus,
sēmen co-
piosum, &
acre, otia,*

Porrò hæc pars ignobilior facultatis ὄμι-

θυμῆς, in philosophia Christiana est pars tertia veteris Adami, apud Paulum, lex carnis & membrorum: quæ ciet motus & flammæ inextinguibiles, repugnantes rationi philosophorum, & legi Dei.

Bacchus, Sirenium carnis, educatio inter molles, lascivios.

Et hoc tempore, si unquam aliàs, nulla fera in moderandis his perturbationibus venerorum, effrænator, nullumque brutum stupidius homine.

D. Paulus hæc pathemata, & animæ concupiscibilis morbos, vocat carnem, corpus, carnis opera & studia, exteriorem hominem, legem membrorum, Adamum terrenum, Euam carnalē. Cuius oculos callidus ille serpens quotidie sollicitat, & quæ corrupta virum ad communionem mali incitat & impellit. Sunt igitur hi affectus a prima naturæ institutione naturales, ac insiti hepati & testibus, sed degenerant, fiuntque vitiosi culpa rationis & iudicij, hallucinantis, conuiuentis, turpiter seruientis. Porro mederi his affectibus, & animi concupiscibilis morbis, pertinet ad magistrum morum, & philosophum ἠθοποιόν. Qui ex penu philosophiæ, antidotum promet, venerandam illam σωφροσύνην. i. temperantiam: quæ imperat voluptatibus, quas vel abigit, vel moderatur, vel ad modum & τὴν μετρίότητα

Caro apud D. Pauli. quid?

ἰσέλθει φιλολογία, mollicies, nequitia, mulierositas, lasciviosa petulantior sunt vitia partis animæ concupisc. unde morbi & perturbationes libidinis

Coercetur parsimonia cibi, & vini, fuga luxus, lautitiarum, & superfluitas, confusio

*studine cum
bonis, tem-
peratis, vi-
tandoque
pocula Cir-
ces.*

redigit, & coërcet. Qua ratione autem me-
dicus hos animæ concupiscibilis morbos
curare vel leuare possit, etiam si sine corpo-
ris morbo fiant, in sequentibus ostendam.

*Cor author
pulsuum,
qui motus
sunt natu-
rales tan-
tum.*

Eiusdem partis irrationalis etiam sunt
affectus animæ animosæ, quæ & irascibilis,
θυμοειδής καὶ θυμώδης & θυμική dicitur,
quæ sedem habet in corde. Cordis duplex
est facultas. Altera *βιωτική*, quæ & *ζωική*. i.
vitalis dicitur Aristoteli. Hęc calorem nati-
uum fouet, corpus illa quidem non alit sed
vitam tuetur: motuque perenni cordis &
arteriarum spiritum vitalem procreat. hu-
ius facultatis motus & affectus non sunt in
nostra potestate, nec sunt voluntarij. Cuius
morbi & symptomata traduntur a Galeno
in libro de pulsibus: curanturque a medicis
non a philosophis.

*Cor sedes
perturbatio
num & af-
fectuum, qui
motus sunt
voluntarij.*

Posterior cordis facultas, quæ *θυμοει-
δής, θυμώδης & θυμική* dicitur, motiones
affectusque habet in duplici differentia.

*Affectus
anima ani-
mosæ dupli-
ces.*

*Hi motus
sunt natu-
rales una
ratione, a-
lio sensu vo-
luntarij.*

Nam alij sunt mitiores, placidiores, quietio-
res, & *ἡρεμαῖοι*, quales *σοργαὶ φυσικαὶ, ἡθι*, vn-
de *ἡδοναὶ καὶ ἡδονοίαι*. hi sunt motus animi, ex
naturæ instituto cōgeniti, quibus quamdiu
versamur in terris, velut stimulis ad omnia
virtutum officia incitamur. Nam vt nauiga-
tio sine ventis, aut remis nō fit commodè:

ita vita humana, sine his motibus, affectionibusque animi & cordis, non degitur. & ut maris tranquillitas apparet, nulla aut leui aura fluctus cōmouente: sic animi status quietus, securus, mansuetus, constansque intelligitur: cum nulla perturbatione cietur, aut percellitur. Mare verò raro manet sic placatum, & tranquillum: ut non cieatur aura, vento, aut vehementiori flatu: sic animus rarissimè manet immunis ab affectibus.

Hæc ἡδῆν mitioresque affectus, Platonice, Peripateticis, Theologisque, etiã in sapientem cadunt. Sunt enim naturæ cōsentanei, vtiles ad virtutum calcaria, quibus ratio modum, frænumque imponit. Sunt etiã in hominis arbitrio: quos dum vult laxat, & dum lubet, contrahit. Plato in legibus, hos leniores & placidiores affectus, seu funiculos quosdam vocat a natura inditos, quibus trahimur ad varia virtutum officia. Quos si in totum tollere velis ex humana natura, homo euadet iners, ignauus, stipes, ἀπαθής & ἄσπογγος. Rectè igitur natura homini indidit appetitiones & affectus, ut prosequeretur cōuenientia, fugeret nocitura. Sed illis præfecit gubernatorem, scilicet iudicium rationis, quo reuocentur ad mediocritatem, ne euagentur extra metas.

Regnum &
tyranni per-
turbationū
animi.

Philosophi
mirantur,
unde in ani-
mi tanta
affectuum
rebellio.
Philosophia
Christiana
refert istud
ad labem
primi parē-
tis.

Alij affectus & motus animi sunt acriores, ferociores, effrenatiores, qui dicuntur ὄρμαι, ὄρμήματα: quod impetu huc & illuc rapiant, πάθη, παθήματα. i. animi ægritudines, perpeffiones, motiones, vel potius passionnes. Cicero vocat perturbationes, iactationes animorum citatiores, & impetu inconsiderato elatas: quæ rationem repellunt, & percellunt. Hi violenti affectus a naturæ constantia, longius discedunt, & euagantur, siue cupiendo, siue fugiendo. Harum perturbationum procellis iactati animi, quouis Eurypo inquietius æstuant: deturbanturque ab illa ἀπάθεια & animi tranquillitate & constantia. vt in maris fluctibus & vndis, alij sunt motus mitiores ab aura tenui, alij vehementiores, & concitatiores in salo & æstu, alij horrida tempestate mare omne versant cum arena & ipsis piscibus: sic in animorum affectibus, quidam sunt lenes & mitiores clauo rationis directi, alij ferociores, & euagantes, alij animum vniuersum concutiunt & de rationis sede, & statu iudicij, ac constantia deturbant.

Stoici putant vtraque affectuum genera, tum ἵδι, tum πάθη esse morbos ac ægritudines animi, errores, hallucinationes, & deliria: & omnes affectus tum leuiores tū

ferociores fieri opinione, & esse mala opinionis & iudicij, non naturæ: & abijci, aut suscipi posse pro arbitrio: & si poni possunt, posse non suscipi. Nam amantes, timentes, irati, zelotypi sibi somnia fingunt: timēt sæpe, quæ nusquam sunt: sic affectus nobis ipsis inuehimus ex falsis nostris & deprauatis rerū iudicijs. Vnde illud Senecæ, qui haud dubiè fuit Stoicus, opinione nos sæpius, quam re laborare, & esse plura, quæ nos terreat, quam quæ premant.

Contra Plato, Aristoteles, Peripatetici omnes, Theologi rident Stoicos vt *ἀσώπτες, ἀπαθείς* <sup>Stoicorum
ridenda</sup> velut philosophos *ἀνασθήτους*, ^{δειά.} insensiles: qui axiomata tradunt, quibus homines reddant saxos: nullóque affectu sint in suos: nec fortunis nec infortunijs suorū tangantur. Nam affectiones omnes ex natura tollere est motum, sensum, & vitam tollere. Et satis constat naturales appetitiones & affectus, vt famem, sitim, sensuum motus & affectus, vt dolorem, & voluptatem, oriri omnes ex ipsa natura, non opinione sola, vt delirant Stoici.

Porrò hi omnes motus & affectus tum naturæ consentanei, tum vitiosi, id est, & *πάθη*, & *ἦθη*, nascuntur ex rebus obiectis, æstimatis & opinatis tam bonis quam ma-

*Vis animo-
sa sequitur
rationis
phantasias.*

lis. animosæ enim facultas tantum mouetur, quantum ratio æstimarit. Quæ si est valida, experta, bene instituta, res obiectas æstimat ferè, quales sunt. At si ratio sit imbecillior, rudior, inexperta, malè instituta, prauis moribus imbuta, errore populi aut mala consuetudine corrupta, errat, ac fallitur in rerum æstimatione: & res maiores vel deteriores quam sint, æstimat. fiuntque illa *παθήματα* opinione magis quam re. proinde hæc *παθήματα*, & animæ animosæ ægrotudines ferè contingunt mulieribus, pueris, decrepitis, *μικροψύχοις*, & pusillanimis, meticulosis, male institutis, *ὀξύθυμοις*.

Peripatetici, & Christiani, distinguunt affectus naturæ conuenientes & bonos, a vitiolis & corruptis, sed non eadem ratione. Illi enim vehementes omnes affectiones, *παθήματα*, perturbationes vocant, & damnant: hosque violentos affectus aut extirpandos, aut coërcendos, nec horum aliquẽ esse vsum. At in nostra disciplina Evangelica, non omnes vehementes affectus explo duntur, nec apud nos quæritur, vtrum pij valdè irascantur, sed potius cur irascantur: nec vtrum pertimescant, sed quid timeant: nec an valde ament, misereantur: sed quid, & quamobrem?

tum Sanctum in baptismo. ex quo constat Deum permisisse Platonem, Aristotelem, Cicerorem summosque viros iudicio humano præstantissimos homines, hallucinari in veri & recti inquisitione: vt ostenderet nec fines bonorum, nec scopum veritatis attingi posse, nisi ipso demonstrante.

CURATIO MORBORVM
animi animosi & affectuum vitiosorum
methodo Stoicorum, Peripateticorum,
Epicureorū, Theologorum, Medicorū.

Affectuum animi animosi, & pathematū alij fiunt causa vel opinione Boni	}	præsentis	}	Gaudium χαρὰ,
		}		}
}	}		hilaritas,	
		}	}	incunditas, ἠδονή,
}	}			festiuitas,
		}	}	gratulatio, εὐχαπείλια,
}	}			omnis animi voluptas,
		}	}	& motus animi gratus
}	}			& iucundus,
		}	}	spes ἐλπίς,
}	}			desyderium πόθος,
		}	}	expectatio προσδοκία,
}	}			cupiditas boni veri vel
		}	}	opinati.

In his Cor dilatatur, amplificatur, expli-

catur, sanguis purior, syncerior redditur: spiritus attenuantur, illustrantur: colorem vividum, floridum, efficiunt epicrasi: & suavi quadam sympathia valetudinē confirmāt, calorem natium vegetant, excitant spiritus, exhilarant, amplificant.

An Gaudium, lætitiā & huiusmodi motus animi grati & iucundi sint ægritudines?

Epicurus collocat foelicitatem in voluptate corporis & animi: opinaturque eam vitam beatissimam, quæ plurimum habet gaudij, & voluptatis, tristitię quam minimū. Sic gaudia & lætitię Epicuro, sunt expetēda, modo non sint mentis gaudia falsa, vt ait Virgil. nec sint plena luctus, vt ebriorum, scortatorum.

Stoicis Gaudium verum, & motus animi iucundi non nascuntur, nisi ex virtutum conscientia. Solius sapientis est syncerum illud, & perpetuum gaudium. Foelicitas, lætitiā est sapienti domestica: nec fauorem fortunæ expectat, nullaque rumpitur fortuna: semper est & vbique tranquilla. Stulti, intemperantes, ebrij, saltantes, Bacchātes, & moriones lasciuis gesticationib. risus, & falsa gaudia sibi & populo commouent. Sed non verè gaudet, qui ridet, cachinnat,

Gaudium verum non est animi perturbatio Epicuro.

Seneca.

Verū gaudium Stoicū, non est perturbatio. Stultorum gaudia nascuntur ab opinione, nō virtute. sic tollenda.

& insolenter exultat. in summa Stoicis, gaudium verum, non leuis quædam est hilaritas, sed res seuera, eademque iucundissima.

Peripatetici aiunt necesse esse animos cieri, agitari gaudio, lætitia, ac hilaritate. Sed modum quendam & τὴν μέτριότητα adhiberi oportere. Nam philosophia vitæ humanæ dux & magistra morum. Gaudium insolens, & lætitiā immodicā, risusque sub fræno tenet: & ceu Proteum vinclis tenacib. stringit: nec patitur euagari longius. Itaque gaudij, lætitiæ, hilaritatis, & horum motuum iucundorum, si modum exceſſerint, sanatio & medela in vna virtute est posita: quæ est lex decori & mediocritatis ἡδονῆς.

Gaudium magnū per turbatio Peripateticis.

Pax conscientie, gaudium Christiani.

Virtus philosophorum est personata. nec animos purgat.

In Christiana philosophia, Gaudium internum est pax conscientie: quam habemus erga Deum. Proinde D. Paulus longè aliter curat hos affectus, quam philosophia Epicuri, Chrysippi, & Aristotelis, quæ quæquam sit illis velut lex naturæ, sapientia & ratio humana: Tamen philosophi etiam præstantissimi tanquam personati seruiunt suo cuidam decoro. Et quod histrio facit in scena, id sapiens huius sæculi præstat, in vita ciuili. D. Paulus horum philosophorum studia, & axiomata vocat sensum carnis, imò

iudicium, & rationem humanam, partem veteris hominis appellat. Hinc apud sapientes huius sæculi multæ de Deo dubitationes, Epicureismus, φιλαυτία. Itaque Evangelium magno interuallo differt a philosophia cuiuscunque sectæ, in curandis animi affectibus. Nam D. Paulus & philosophia Christiana non tollit gaudium, & similes affectus etiam vehementissimos ab homine: sed mutant, aut pietati charitatisque accommodant: vt gaudet D. Paulus in afflictionibus. Et Gaudium magnum ex resurrectione Christi mulieribus accidisse scribit Matth. Et non est sensus & oblectamentum super cordis gaudium Ecclesiast. 30.

Galenus & medici, huiusmodi affectus & motus animi gratos & iucundos, vt gaudium, hilaritatem, cum vitam homini producant, sanguinem & spiritus puriores efficiant, ac suavi quadam Epicrasi valetudinẽ confirmant, ac tueantur, inter causas salubres enumerant. Rursus cum gaudium insolens & effusum spiritus, caloremque nativum aliquando dissipet & exhauriat: præsertim in senioribus, mulieribus, & imbecillis mortem repentinam adfert. Quod Diagoræ Rhodio, Chiloni Lacedæmonio, Sophocli, authore Plinio, contigisse memorię

*Medicis
Gaudiũ &
latitia motus
sunt modo
salubres,
modo insalubres.*

Letitię exuperantia a-

liquando le-
talis.

proditum est. atque ita hos motus animi modo inter causas salubres, modo insalubres collocant.

A medicis,
oēs tales per-
turbationes
reijciuntur,
tanquam va-
letudini ad-
uerse, & nul-
lius usus in
vita tuenda.

Morbi animi
& affectus,
qui sunt cau-
sa, vel opinio-
ne mali,

præsentis

futuri

Mæror, tristitia, dolor,
ægritudo,
odium, ira radicata, in-
ueterata,

inuidia,

ira,

maleuolentia, offensio a-
nimi, indignatio,

luctus omnia genera,

misericordia,

timor,

pavor, consternatio,

desperatio, exanimatio,

pudor, αἰδώς, metus de-
decoris,

Zelotypia, species metus.

In his cor
cōtrahitur,
cōstringitur
spiritus, hu-
mores com-
primuntur,
conculcan-
tur, calor
natinuus
suffocatur,
obteritur.

Habitus

Causæ harum perturbationum sunt cum τὸ θυμοειδὲς συμμαχῆι τῶ λογικῶ: & fit re-
bellio animæ animosæ erga rationem: cum
ratio malè imperat: quia imbecillis, aut ru-
dis: & voluntas malè obedit: quia malè insti-
tuta. at Medici referunt causas, ad mala tem-
peramenta cordis, vnde procliuitas & im-

petus ad iram, temeritatem, & audaciam, a corporis & ossa exiccantur. corde calidiorē, sicciore: & δειλία, ὀκνία, ἀτολία, a frigidiorē corde: & ira implacabilis, a ficitate immoderata cordis.

C V R A T I O Æ G R I T V D I
num animi, & morborum, qui cientur ex opinione mali præsentis, vel futuri.

Mœror, mœstitia, tristitia, dicitur Ciceroni propriè ægritudo animi, etiam si aliæ perturbationes dicantur aliquando ægritudines animi.

Causæ mœroris, opinio aliqua de malo constringente & comprimente cor & spiritum vitālē, absentia sola boni opinati, vt mors amicorum, liberorum: lætitia aliorum mœrentibus tristitiam auget. Omnia genera luctuū adferūt mœrorem. mœroris symptomata sunt odium hominum, misanthropia, odium lucis, & rerū humanarum. mœrentes iuuat solitudo: & altius demersi in mœrore nō admittunt solantia, nec exhilarantia: fastidiunt facetias, iocos, vrbana, festiua omnia: sibi ipsis augent ægritudinē, malorumque texunt telam: suspiciones vanas longissimè mittunt. Mœrent plerique & tristantur sine causa nec vera, nec opinata, vt melancholici: in quibus spiritus obte-

*Species ægritudinis,
1. mœroris,
vide Tusc.*

*Mœroris
symptomata & signa.*

nebrantur, & vapore tetro, fuliginoso mēs ingeniumque offuscantur. vide Commentariolum nostrum de melancholia morbo.

LEVATIO ÆGRITVDI
nis, doloris animi, molestiæ, tristitiæ, &
luctus ex philosophia Epicuri.

*Cicero ridet
Epicurum.
nec enim est
in nostra po
testate non
tangi, nec
moueri ma
lu fodicanti
bus, nec est
in expedito
eorum obli
uio. vel dif
simulatio.*

Medela consistit in duobus, in auocatione animi, a cogitanda molestia, i. in reuocatione animi ad contemplandas voluptates. Ratio vetet animum attendere & cōcipere molestias: abstrahat aciem mentis, ab acerbis cogitationibus: tota mente contrectet voluptates, quibus perfundatur: reuocet memoria præteritas, & spe futuras voluptates prospiciat: ratio iubeat animum cogitare suauissima, iucundissima, & obliuisci molestiarum: traducat conatus omnes animi, ad ἡδονὰς, & voluptates, quæ recordatione, sensu, vel animo & spe excogitari possunt. atque ita Epicureus omnes animi ægritudines, ac mœrores discutiet, & sedabit. hinc Epicurei dicunt vitandā esse Reip. gubernationem: vt pote plenam sollicitudinum, quæ sæpe tragicos exitus adferat.

CVRA MOERORIS, ET
doloris animi ex sententia Stoicorum.

Putāt Stoici has animi ægri-
tudines, mœ-
rorem & omnia genera luctus, esse παθή-
ματα, & perturbationes opinionis, non rei,
nec naturæ: nec hos affectus cadere in sa-
pientem, sed tantum in stultos, insipientes,
& deliros.

Sapiens enim mēte est serena perpetuò, Sed heus tu
lector, hæc
magno fr-
stru dicun-
tur a Sto-
cis, sed non
fiunt:
omnemque fortunæ iniuriam constanter
reuerberat, & ante se frangit: sic tristitiam &
mœrores non recipit, eundem seruat vul-
tum, placidum & inconcussum. Si quis ta-
men Stoicæ sectæ addictus, paulo rudior οἱ λόγοι
sunt Stoico-
rum.
adhuc aut ratione infirmiore fuerit, aut res,
quæ mœrorem, aut luctum adferunt, ani-
mum valde exagitent: habebit in promptu
illud commune axioma Stoicum: Omnia
hæc pathemata esse mala opinionis non na-
turæ: & in nostro esse arbitrio abijcere vel
admittere mœrorem, luctum. Cum igitur
ex opinione velut radice nascantur, hæc eli-
sa, fibræ facile euellentur, & marcescent, sic
facilis horum sanatio. Aliud est antidotum
habendum in expedito aduersus has animi Nihil ve-
niat nobis
inopinati.
ægri-
tudines, nihil oportere videri nobis in-
opinatum. Nam prouisum minus sentitur,
& lenit aduentum mali futuri, & anteuertit
mœrorem. & cum mala præuisa & expe-
ctata leuiora mitioraque videantur, signū

est omnia genera mœroris & luctus esse in opinione, non in re. ponuntur igitur pro arbitrio. aiunt præterea omnia fieri fato, sic æquissimè ferenda.

LEVATIO MŒRORIS & luctus methodo Peripateticâ.

Aiunt difficile esse animos non agitari, lugere, lamentari, afflicti, mœrere, & non sentire animi ægritudines, pro rei luctificæ, grauis, aut molestæ præsentia & obiecto: sed quærenda esse auxilia, ad leuandos hos

*Inter mora
les filosof.*

ἢ ἰδο-
σοσίως.

*Peripateti
ci præstan-
tissimi.*

animi morbos. Quos si tollere omnino, aut suppressere nequeas, sunt tamen sedandi, placandi, coercendi, ne longius euagentur ac ferociant.

*Philoso-
phia, via &
dux ad*

ἡθικὴν,

*mediocrita-
tem, pertur-
bationum
sedationē.*

Harum igitur ægritudinum sanatio & medela, in vnâ virtute, ac philosophia est posita, quæ mœrores, luctus, & huiusmodi mentis onera, & violentos affectus, mitigat, lenit, frænat. Quod a rusticis, mulierculis, pueris, impetrat longa dies: id a cordatis & Peripateticis debet impetrare ratio & philosophia. Remedia alia varie colligere licebit ex ἡθοποιῶσι, ἡθολόγοις, ἡθοτέλεισι morumque magistris ac formatoribus, vt Aristot. Cicerone, Seneca. cuiusmodi est illud.

Feras, non culpes, quod vitari non potest.

Et planctus, gemitus, fletus, lachrymæ, moeror, omnia genera luctus, mortuis sunt inutilia, lugentibus verò amicis grauiasunt, molesta, & perniciofa: vt potè malum malo addentia. Et bonus animus in re mala dimidium est mali.

LEVATIO ÆGRITVDI-
num animi, moeroris, ærumnarum, &
crucis, methodo Euangelica.

Primum oportet liberare animos a furo- Τύχη
re Epicureorum, qui putant Deos non vi- & casus E-
dere, nec curare humanas æumnas & ca- picureorū.
lamitates. nec etiam philosophia Christia-
na assentitur Stoicis, qui existimant stella- Fata Sto-
rum concursus, planetarumque errores ac corum.
fata, ærumnarum, moeroris, calamitatum-
que humanarū esse causas. Nā sacræ literæ
luculenter ostendūt homines afflictari mœ-
rere, calamitosos esse, corpore & animo
cruciari, non casu, sed Deo vidente, & per-
mittente. Et quamquã crux, æumnæ, mœ- Providen-
rores, luctus oriri videantur a materiæ cur- tia Dei
su, hominum malicia, aut maligno spiritu: Christianis.
tamen aliquo Dei consilio permitti sacræ
litteræ testantur, intra tamen metas & limi-
tes præscriptos. & ob hanc causam pij ho-

mines modo durius exercentur, rursus liberantur: vt vigeat in mentibus nostris lumen illud: homines non casu affligi, mœerere, triftari, occidere. vnde Hier. cap. 3. Quis est iste qui dixit fieri hæc (de perſecutione ifraelis intelligit) nō iubente dño? Sic Eſaiæ 45. Ego faciens pacem, creans malum, & pœnas. Reg. 2. Dominus mortificat, & iuſtificat. Statuamus igitur firmiſſimè, ærumnas, mœerores miſerias, & cruces mitti aut permitti a Deo, & tacito abditoq; ſuo conſilio exercere homines. nec cogitemus, vt dictum eſt, more Epicuri, aut fato, Adraſtiæque rerum ineuitabili *εἰμαρμένῃ*, ſine Dei prouidentia ac nutu, omnia miſceri, naſci, occidere. quibus telis Satanæ ſauciantur multorum mentes. Leuatio igitur ac conſolatio ægritudinum animi ac mœeroris, crucisque hæc erit maxima: exiſtimare Deum ad eſſe mœerentibus, lugentibus & afflictiſ, dummodo magna animi contentione Deum inuocent, & auxilium implorent, Pſal. 33. Prope eſt dominus ijs, qui tribulato ſunt corde: & alio loco, Inuoca me in die tribulationis. Deus affligit, caſtigat, non vt perdat, ſed vt ad reſipiſcentiam nos trahat. vult a ſe peti, & expectari auxilium. Tragici euentus Imperatorum, Cæſarum,

*Adſictis
& mœerenti
bus Deum
adeſſe.*

regum, ac fata luētuoſa clarorum virorum, qui olim valuerunt virtute bellica, potentia, opibus, vel eloquentia indicant ſatis quicquid eſt ſublime, ſuperbū, glorioſū, ſi-Tefles, Manaffes, Nabuchodonofor, David, Pompeius, Cæſar, Cicerō, Demofthenes. ne veri Dei agnitione, everti, nec poſtea inſtaurari poſſe. Deus vult vt homo ærumnas, miſerias, mœrores, & animi corporifque cruces experiatur: vt his preſſus & obſeſſus opem a Cœleſtibus expectet. Me-Chriſtiana philoſophia oſtēdit cauſas, & remedia. lius igitur ſacræ literæ tradunt cauſas ærumnarum, crucis, & mœroris, & harum conſolationes & remedia, quam philoſophi gentiles. Qui videntes nullum exitum mœroris, nec vllū opitularem *ἀλεξικακὸν*, mortem ſibi conſciuerunt: vt Cato, Brutus, & Demofthenes pulſus ciuitate, animi impotens muliebriter lamentabatur. Et plerique videntes mœrores & animi ægritudines nulla cōſolatione humana leniri poſſe, delapſi ſunt ad illud Optimum non naſci.

METHODVS MEDICA

curandarum animi ægritudinum, quæ ſunt opinione mali, vt mœroris, luētus.

Cicero in Tuſcul. quæſtionibus exiſtimat medicinam ægritudinum animi petendam eſſe a philoſophia, nō ab arte medica. An mœror a medico, ſe dari poſſit. Quod ſcilicet morbi animi ſint voluntarij,

Possunt enim, ait, abijci & suscipi pro arbitrio. spontè itaque & pro arbitrio possunt curari. & animi morbos, plerique homines. nec animo, nec corpore sentiunt: aut si sentiant, negligunt, vt ambitiosi, cupidi, inuidi. Præterea fit sæpe, vt qui bellissimè valet corpore, quique optima est temperie, constitutione & habitu, animo ægrotet sine intemperie, sine solutione continui, sine tumore aliquo, aut alio affectu corporis. Nō erit igitur ad leuationem, curamque morborum animi, opus medico: nec medela luctus, mœroris, & similibus animi ægritudinū petenda est a pharmacopola, aut ab Indis & barbaris, exoticisq; pharmacis: sed a philosophia, sapientūq; præceptis, ac ἡθοποι οἷς. Animis em̄, quēadmodū & corporibus, sua est sanitas, sui sūt morbi, sua sūt remedia.

Galenus atq; oīs medicorū chorus respōdebūt Ciceroni has animi ægritudines cōsiderari a medico, non solū tanquā animi morbos, sed etiā modo vt causas, modo vt symptomata morborum corporis.. Dum enim vident ab his cor contrahi, comprimi, pulsus mutari, calorem natiuum suffocari: experimentis quotidianis obseruant iras, & excauescentiam gignere ephemeram, dein febres putridas: mœrorēm-

A morbis animi corpus alteratur, & a naturali statu evertitur.

que inferre hecticam, marasimum: corpusque offendere ac reddere aridius: has animi ægritudines inter causas insalubres referunt.

Rursus cum experiamur quotidie intemperaturam cordis calidiorem, sicciorem, accendere iram, videamusque bilem, audaciam, & temeritatem, humoremque melancholicum, moerorem, tristitiamque, etiã sine causa, gignere hos animi affectus: ad symptomata intemperaturarum cordis, vel sanguinis vitiosi, & humorum cacochymiam referunt. atque ita medicus has animi ægritudines leuat, lenit, curat emendando intemperaturas cordis, purgando humores, qui sunt in vitio.

Animi mores & perturbationes sequuntur corporis temperamentũ.

Perturbationes animi a medico curantur.

Iuuat etiam, & leuat moerorem, aliasque animi ægritudines instituendo rationem victus commodam, temperatam, modicè humectantem, præscribendo, alterantia, & roborantia, cor illustrantia, augentia spiritus vitales, exhilarantia, recreantia sensus omnes, & animum spectaculis. Qui moerore egrotat, molliter inambulabit per prata viridantia, hortos amœnos. Vide reliqua, quæ pertinent ad curam moeroris, in commentario nostro de melancholia morbo. Leuat etiam moerorem, habere socios mali. Vinum discutit moerores. Auersio cogitationis a re molestante.

Q V A M E T H O D O L I -
ceat mederi excandescentiæ, & iræ.

ὄργη, Ira est vehemens animi perturbatio ac
θυμός commotio ad ultionem extimulans. alij af-
*θύμω-*fectus animos impellunt, agitant: ira vero
σις præcipitat, percellit, vt procellæ ac fulmi-
*animi. orū.*na. Ira nascitur ex opinione contemptus,
aut opinione iniuriæ illatæ. Ideo iratus vult
ostendere se ac sua esse aliquid nec parui
æstimanda.

*Ira, quomo-
do afficit
corpus.* Hæc animi vehemens perturbatio,
cei feruor ac *φλόγωσις*, ciet foras, & euo-
cat, sanguinem, spiritum & calorem nati-
uum, idque *ἀσθένως* & confertim: non autē
ἡρέμα nec sensim, vt gaudium. ira primum
spiritus, dein humores, corpusque vniuer-
sum calfacit, inflammat: vnde febris eph-
mera, vel synochus, vel putrida, Symptoma-
ta iræ, sanguis in corde turgescens. vnde tre-
mor, palpitatio in pectore & corde: ardent
oculi, flagrant, micant: os distorquetur, &
tremat, spumat: mutatur vultus: sermonis
impedimentum & Balbuties: pallent genæ:
labia mutantur: vox fræmit: sermo prærup-
tus, malè explanatus: gestus & mēbra nō
sibi constant: alia symptomata horrida, in-
decora in vultu & gestu.

Qui sunt

Iraescuntur cito & facile, valetudinarij,

& ægri. sunt enim morosi, & animi cuncta ira precipi-
tu & para-
tioris, sunt
fere morosi
li, queruli,
fastidiētis. Senes, *δυσκολοι, δυσάρεστοι*, queru-
li morum sunt contrariorum & nimis exa-
ctè omnia fieri poscunt: vnde iracundia. *ὄξυθυ-*
Pueri, mulierculæ, in quibus impetus an- *μοι, ὀρ-*
teuertit iudicium facile incandescunt. *γίλοι.*
Studio literarum addicti, quia cerebro sunt
calfacto, *ὄξυθυμοι*. Biliosi, iracundi vt stipu-
læ cito ignescunt, ita bilis in his cito inflam-
matur, sed fero deferuescit. Inexperti, &
qui vitam solitariam degunt, nō assueti sunt
iniurijs propulsandis, & tolerandis. Qui pu-
sillo corpore existunt, eorū spiritus coacti,
ob loci angustiã cito inflammantur, & igne
scunt. Ieiuni & famelici. hos inedia & lōga
mora proniores ad iram reddit. Cōsuetudo
plurimum facit ad iracundiam. consuetudi-
ne enim quadam plerique ad minimã velli-
cationem, & offensiunculã, excandescunt.
Educatio mollis & blanda, cui nihil nega-
tur, iracundior ad offensiones: & foelicitas
iracundiam fouet. Sunt qui concitantur re
leuissima vt tussi, sternutamento alterius,
aut musca volitante.

LEVATIO AC MEDELA
excandescentiæ & iræ, remediaq; quib.
repellitur, vel sedatur.

*Epicureus
quomodo
ira mede-
tur.*

Sapiens Epicureus, si sentiat motiones aliquas iræ aut excandescentiæ, statim ad commune remedium omnium perturbationum cōfugit: auocat animū, a cogitatione cōtumeliæ vel iniuriæ illatæ: repellit, reuerberat iras nascētes. quod scilicet animo & corpori dolorem adferant, & voluptatē tollant. Videt ab iracūdia turbari animi pacem & tranquillitatē, ἀπάθειαν. quare potius studet amabilem & humanum se præstare omnibus, dum viuit, & vitam quietam tranquillam (quantulacumque est) turbulentæ & furijs agitæ præponit. Coniecturas & suspitiones iniuriæ illatæ repellit longe: nō sentit, aut dissimulat, extenuat, lenit. Totus diffunditur in vrbanitates, facetias, auocamenta: omnia in lusum, iocum, oblectamenta conuertit. Ne voluptas lædatur, remittit facile offensas, vel obliuiscitur, vel ad eas conuiuet, & summa lenitate animi, obliuione, dissimulatione, & quibuscumq; modis potest, redimit voluptates corporis, animi etiam, sed propter corporis iucundā vitam. Cum voluptates dico, eas intelligo, quæ minimū molestiæ, doloris & cruciatus adferant: alioqui pro verè iucundis mellita venena amplecteretur: & quæ fortè corporis vel animi morbos & morsus accerferēt.

59

STOICVS SAPIENS
non irascitur.

Post opinionem iniuriæ illatæ vix primum illum motum & animi agitationem effugere potest, ne Stoicus quidem. At motus ille animi posterior, qui ex iudicio nascitur, non cadit in Stoicum: cum sit via ad furorem. Stoicus vindicat, vlciscitur, iniuriam repellit, sed id facit aduocata ratione, non ira. Non putat viri fortis esse irasci, sed imbecillis & sui impotentis. Scelerati, venefici, hostes, puniendi sane, sed sine ira, immutato animo & vultu, aut nõ alio, quàm quo serpentes & venenata, & fera animalia percutimus.

Cum igitur ira sit morbus opinionis, nõ naturæ, potest facilè leuari, sedari, & abijci pro arbitrio, sic curari, vel nascens impediri, & inhiberi eius impetus. quid enim opus est ira, ad vitionem, aut iniuriæ vindictam: cum ad melius agat ratio, animi robur, constantia, & virtus? An venator irascitur feris & apris, cum occidit. Annon motus animi validiores, firmiores, qui nostro arbitrio & a ratione quam suo impetu, & rabie feruntur? alij affectus & pathemata, animos impellunt quidẽ, sed ira abducit, per-

*Stoicus non
irascitur.*

cellit. hæc haud secus quam fulmina vim suam præcipitat.

PERIPATE TICVS QV O-
modo iræ medeatur.

In ira duæ sunt animi motiones: prior est subita animi agitatio inuoluntaria, primus ictus, qui nondū ira, sed ira incipiens. *Seneca.* Quam motionem vix effugere licet etiam Stoicis. & difficile est hunc subitarium motum, anteuertere aut ratione impedire. Potest tamen consuetudo, & assidua obseruatio extenuare, & lenire, vel reuerberare. At posterior motus iracundię, qui fit mora, & deliberatione, est *πάθημα* passio, per se sio, morbus, & ægritudo, si acrior, ferocior, effrænatior fuerit. Hæc etiam perturbatio in sapientem cadere potest, sed mitior: quæ ratione & iudicio excitatur. nec tamen sic agitur tempestate: vt a clauo rationis diu abducat: nec sic exacerbatur ira, vt furenti malo feruiat: sed regitur magis, quam rapiat.

Tremere iracundiã, frenoque cõpescere hominis est cordati, & phi Irasci, excandescere, moueri, exacerbari animo, a primo ortu inditum est homini, quandiu in terris versatur. Sed horum pathematum curatio in virtute, quæ clauum rationis moderatur, locata est. Hæc benefi-

cio philosophiæ docet, quomodo iræ & iracundiæ impetus inhibendi, refrænandi, compescendi. Circumscribenda multis modis ira est. Ad primum iræ motum occurrere cõuenit, & inhibere impetũ, si queas: primus tamen iræ furor ac rabies vix curationem admittit. surda enim & amens, nõ audiens. Remedia in remissione iræ ac insaniam profunt: vbi deferbuit, & defæuijt tempestas. Quosdam placamus terrendo, insultando, obiurgando: alios pudor, alios precatio, alios adulatio placat, mitigat: omnibus ferè præcipitis mali, & iracundię remedium, mora, & dies, ratio. Qui facilè excañdescit, rarò versetur cum superbis, aut petulantibus, procacibus, proteruis, contentiosis, pugnacibus. Degat potius cum simplicibus, moderatis, facilibus, humanis, qui iram ipsi non euocent.

Optimum erit sic ratione, consuetudine, præceptis philosophiæ durare animum, vt nõquam commouearis. Et impetret ratio & prudentia, quod dies & tempus post impetrabunt.

M E D I C I N A I R Æ

ex theologia.

Cũ Stoici & Epicurus censent iram

losophi: & ferri & abduci extra se, iraque Bacchari, est ferarum & phreneticorum, non hominis sapientis.

nunquam cadere in deos, nec in sapientes: si de symptomatis, vehementi agitatione, furore, & motibus alienis a ratione, quæ iratis sæpe contingunt, intelligant, fatemur: si de vindicta, ultione, & motione mentis, quæ a ratione & iudicio suscipiuntur, falli eos putamus. Nam sæpe legimus Deum iratum populo rebeli Israelitico, & Pharaoni, & prouocatum ad iram idololatria, murmuratione populi Israelitici. dum igitur literæ sacræ memorant Deum poenitere, irasci, æmulari, zelotypia tangi: vt homines, captui nostro se accommodant. Nam Deus animaduertit, castigat, ulciscitur, non more hominum: sed videntur nobis effecta, velut irati. Tamen Lactantius, etiã mentis quandam commotionem Deo ascribit. Quod vero ad hominum iram attinet, est quædam bona & laudanda. vnde pij, & electi mouentur, indignantur, irascuntur sceleratis & flagitiosis hominibus. Ira enim, quæ ad correctionem vitiorum pertinet, laudi datur. At ira, iracundia, quæ hominem rapit, & de statu rationis & constantia animum percellit, compescenda est, sedanda, imò abijcienda, eique cedendum mansuetudine & lenitate, Romanorū 12. & Eph. 4. Et qui irascitur fratri verbo, aut n̄itu si-

gnoque, occidit eum, Matth. 5. Efficax remedium aduersus iracundiam, meminisse nihil esse tam muliebre ac animi imbecillis, quam lætari vltione. Est fanè fortius generosiusque alienam stultitiam, ac iniuriam contemnere & aspernari, quam imitari. Lenitate & tolerantia sanatur aliquãdo is, qui fecit iniuriam, & ad se reuertitur. Licebit etiam, eleuare alienam iniuriam hoc pacto. Læsit quidem, sed puer est, rerum imperitus, mulier, imprudens, alieno instinctu, potus, temulentus. est igitur æquum ignoscere. Vis cum laude irasci? irascere vitio, cupiditati, libidini, & alijs flagitijs. caue ne aliquid dicas, vel facias, iratus.

R E M E D I A M E D I C A ad iram compescendam.

Medicus, in ira curanda, vtitur remedijs Stoicorum, Peripateticis, Epicureorum etiam nonnumquam. At priuatim intuetur symptomata, quæ nascuntur ab iracundia, vt febrem ephemeram, quæ cito accenditur in picrocholo, & biliosis irascentibus. dein Synochum, vel putridam febrem, aliquando hecticam, in calidis, siccis, videt sanguinem & spiritus a corde foras cieri, fieri & pulsus celeriores. Considerat tempera-

Ira quibusdam rumpit venas in pulmone, alijs apoplexiã adfert, quibusdam mortem repetinam.

mentum eius, qui irascitur, a commotione incalescere. Pro symptomatum magnitudine, & irati natura, & temperie, habituque, & viribus, rationem victus instituit plus minus, humidam, quietem animi & corporis, somnum longum, balneum aquæ dulcis. Medicus frangit iras, vacuans bilē, & adhibens cordi epithema humectans, roborās, refrigerans. Pythagoras & maiores, iram, animique ægritudines lyra, tiliarum modulatione, suauique concentu componebant. Mentis ægras, & iratas, studia læta, facetiæ, auocamenta iuuabunt. Quibusdam iratis, prodest aspicere speculum, vt videāt sui imaginem atrocem, horridam, & a ratione, humanitateque alienam.

QVIBVS REMEDIIS

amores ponantur.

*Plato in
cōiuiuo fa-
cit duas Ve-
res, duos
Amores.*

Non hic agitur de amore cœlesti & diuino Platonis, cuius voluptas in contemplatione pulchri versatur, & est honesta, animo iucundissima, carens metu, molestia, & zelotypia.

*Vide Leliū
Ciceronis.*

Amor aliquādo, pro φιλία, amicitia, animorum coniunctione:

Amor nonnumquam, pro ἀγάπη, σοργή, dilectione, & benevolentia in liberos, parē-

tes, vxorem, necessarios.

Amor est aliquando ἐπιθυμία, πόθος, cupiditas diuitiarum, opum, honorum, potentiae & gloriae, quæ expetuntur ab bene beatéque viuendum.

Hic agitur de eo amore, qui græcis ἔρως & sed sæpius ὁ ἔρως, τὸ ἔρωτος, latinis amor, aut potius amores dicuntur. Arabum medicorum familia amorem hereos vocat.

Gignitur ex opinione pulchri, cum quo cupitur iungi. Nam meta & scopus amoris est, vniri cum amato. Est autem hæc perturbatio animi omnium violentissima, impellens, rapiens voluntatem ad desyderiũ pulchri. Pulchritudo est splendor & scintilla diuini & coelestis decoris, insita formæ & cuticulæ eius, quæ amatur. Radius pulchritudinis trahit amantem per oculos, animi fenestras: & fauciat cæco igni, & dementat: sic vt falsa pro veris accipiat: dum amatam formosiolem, quam sit, existimat; & eius vitia non agnoscit, aut extenuat.

Signa amoris crescentis, ardentis, improbi, & impotentis, Pallor. Sanguis exhauritur, vel bilefcit a vigilijs, vnde pallor & macies: Suspiria propter animi intentionem aliõ peregrinantem: Perpetua, sed inanis & inutilis Cogitatio, nam spectrum amatę re-

currit assiduè. Fixis oculis & intente aspicit amator: importunè, ineptè laudat, quam amat: nec personæ nec officij rationem habet. Amor nihil recusat subire. Nihil graue, aut difficile sibi esse ait: & multa pollicetur.

Quicquid reuocat memoriam amicæ est iucundum, & gratum vt canis, famulus, Osculâ, lachrymæ, iusiurandum, crebro ventitare, affectari, deducere, reducere, basiatio summis labijs, Basium curiosum & affectatum, amplexus. occultiora prudens, propter verecundiam, omitto. In rota amoris varia accidunt incommoda, iniuriæ, suspensiones, inimicitia, induciæ, bellum, pax. Scalam & gradationem amoris, vide in Luc. dialogo, cui titulus est ἔρως.

REMEDIA, AC ME- dela amorum.

*Medela a-
morum me-
thodo Epi-
cureorum.*

Cur quæso Epicurus, cum tantopere voluptates sectetur, amores, & venerem damnat? & nullius vsus esse putat, ad valetudinem tuendam? quod & Galenus annotauit in arte parua. An dicemus Epicurum collocare foelicitatem in voluptate, non qualibet, sed vera: quæ scilicet perpetua sit, aut quæ plurimum habeat iucunditatis, doloris autem & tristitiæ quam minimum? at

voluptas venerea, licet proprio ac suo quodam sensu iucundo ac prurienti afficere & titillare videantur: tamen ea voluptas est fugax & momentanea, & plus dolorum ac cruciatus adfert plerumque, quàm iucunditatis. Nam voluptates illas (falso nomine voluptates dictas) quas amores & venus gignunt, plerumque comitantur lues Neapolitana, turpis miseraque senectus, tremor nervorum, animi dolor vel stupor. itaque Epicurus a sua foelicitate amores reijcit, velut deturbatores tranquillitatis, & illius veræ voluptatis.

Stoicus cum videat amores, violentissimam affectionem, ex opinione pulchritudinis nasci, quæ illudit mentibus, & excæcat animum amantis, sublata opinione, facile medetur amoribus. videt enim non convenire sapienti, noctu diuque confabulari de nugis cum muliercula, & vltro se præbere ridendum: & è philosophiæ promptuario & a virtute multa promit remedia, quibus Sirenū illarum scopulos, & illectamenta, periculaque euadat. Stoicus dat operam liberis: viuit cum coniuge: sed virtus voluptati imperat. hanc sub se videt, & capistro alligat, ducitque.

Stoicus an amore perturbetur?

Indignum philosopho & viro graui.

Peripateticus, difficile putat, primo aspe-

ctu mulieris formosæ non tangi, & moueri desyderio, ac imagine diuini decoris non vri:at non finit animum diutius hac perturbatione inquietius æstare ac iactari. Cum igitur videat in his, qui perditæ amant, mentem emoueri, euagari, beneficio philosophiæ, ad se, tanquam a longa peregrinatione domum reuocato proponit, quã indecorum sit mancipium fieri mulierculæ, & supplicem esse, regnũ pati, aut potius tyrannidem foeminæ, & pallefcere, macerari, vltro se ridendum, pulsandum, spoliandum præbere. Inter ista ridicula secum cogitat, vbi animus generosus, vbi barba, vbi philosophus. hac ratione frēnat, coërcet amores, veneris internuncios, & redigit ad modum & necessitatem generationis, vel ad vsum valetudinis. Perditos autem & ferocientes amores, qui falsa pro veris ostentant, & tanquam aucupia animos multorum illaqueant, curat dicta methodo.

*Miserandum & fugiendum re-
medium.*

Quod si erit malum, pertinax, nec morbi artificem admittet, vt plerisque accidit miserando fato, nec posse nec velle conualescere, extremo malo extremum remedium reperit nescio quis apud Laert. in 6. in ediam, interualla temporum, atque ad eò incoelix suspendium. In quam sententiam

subit nobile epigramma Antimachi inter græca selecta, quod latinè vertit Mar. Mo- *Moneream*
nerius aduocatus in Burd. curia, adolescens (ne omnia referam) præstantissimi ingenij. Quod eò libentius hic apposui, quàm græcum Antimachi, quia non facilè græcis vtor, vbi domestica suppetunt, aut pari venustate, aut, vt in hoc, maiori. Id ergo huiusmodi est in lib. epigrammatum ipsius nuper edito.

„ *Hunc, si non sitis, & fames, furorem*

„ *Tollet postera, quæ sequetur ætas:*

„ *Sin horum pote nil domare, restis.*

M E D I C V S.

Consyderat *ἔργα* & amores tanquam causam insalubrem: & quatenus corpus immutant, aut noxam inferunt. Videt in amoribus cor, sanguinem, & spiritus affici, pulsus mutari modo spe veneris fruendæ, modo metu repulsæ, modo zelotypia, Variæ & inæqualiter cor affici, modo contrahi, & modo spe dilatari. Animaduertit in amoribus, præsertim diutinis, aut immodico veneris vsu diu continuato, corporis & animi vires frangi, corpus la-

*3. san. tæ-
enda.*

xius, frigidius, imbecillius, siccius reddi. Speciem & formæ venustatem amitti, va-

*Amores &
Venus quid
agunt in
corpus.*

stari, grauemque senectam accelerari. Medicus præter remedia, a philosophis petita, ipse sua etiam exhibet: instituit rationem victus humectatem, conciliat somnum. Nā vigiliæ & ἀγρυπνία valdè lædunt amantes dum noctu diuque cogitant, & sunt toti in amata, & sibi somnia fingunt.

Medicus solatur animum amantis, auocamentis & omni genere lusionum, animum aliò vertit, vt alea, fritillo, musica, rusticatione, venatione, nauigatione, longa-que peregrinatione, aspectu rerū auocantium a cogitatione amatae: vt tapetūm varietate & nouitate, tabul. figuratis, spectaculis, fabellis, narrationibus festiuis, aut admirandis, laboribus etiam vsque ad sudorem. In summa his, quæ traducunt ac transferūt mentem ad aliarum voluptatum vsum, & iucunditatem, vel ad regenerationem, & nouationem spirituum & humorum. Conferet etiam contrarium affectum in amante excitare, vt cupiditatem opum, honorum, aut metum, vel iram, donec animus nouo affectu occupatus, amoris obliuiscatur. Sobrietas, temperantia, & sonni moderatio sunt amuleta veneris, & amorum. Fuga etiam cauta & diligens occasionum, quæ sunt Sirenes periculosissimæ. vnde

*Remedia
libidinis
magis quā
amorum.*

Otia si tollas periere Cupidinis artes.

Castorum & integrorum colloquia & cō-
uersatio, lectio frequens & assidua historia-
rum, & literarum sacrarum. lege Ouidium,
de Remedio amoris, & Luciani postremos
dialogos. Remedia etiam discere licet ex
Terentio & Plauto.

Vides lector, quàm longum esset, de om-
nium perturbationum & ægritudinum
animæ animosæ causis, signis, singulatim
differere, & methodo philosophica, medi-
caque curationem conscribere. In quibus-
dam te exercuimus: vt in reliquis eadem fa-
cere possis, velut in zelotypia, metu, timo-
re, pauore, φόβω, Cōsternatione, conturba-
tione, exanimatione, desperatione, δειλία,
Spe, desyderio, expectatione, ἐλπίδι, πόθω,
προσδοκία. Pudore, metu dedecoris, vere- αἰδώς
cundia, erubescencia, αἰσχύνη, Inuidia, φθό- φόβος
νω, Misericordia, quæ ἔλεος Græcis, com- τῆς ἀ-
miseratio, & alienæ miseræ sympathia, Ο- δοξί-
dio, ira inueterata & radicata. hi omnes af- ας.
fectus, præter vnā spem, Stoicis sunt vi- μῖσος.
tiosi & pathemata opinione nata: Epicu-
reis etiam damnati, quia voluptatem & o-
tium beatum inturbant, imò a Peripate.
& medicis reijciuntur quia nullius sunt
vsus.

A N I M I E T M E N T I S F A -
cultates & functiones præcipuæ, sunt
intellectus, ratio, iudicium, .

Intellectus, vel vt Ciceroni placet, intel-
ligentia, dicitur græcis *διάνοια*, & est prima
apprehensio eorum, quæ mēti proponun-
tur, καὶ πρώτη τῆ νῦ δύναμις καὶ κίνησις. *διάνοια*
est vis & facultas animi commentatrix.
διάνοια & *νοῦς* pro eodem sæpe ab Aristo-
tele capiuntur: tamen propriè *διάνοια* est
vis & facultas τῆ νοῦ. *διανοεῖσθαι* intelligere,
commentari, animo versare, mentem com-
mentatione agitare. *διανοητικὸς ἀνὴρ* homo
valens intellectu & mente. τὰ νοητὰ, intelle-
ctu percepta. Quod oculus in corpore est,
ingenium ἐν τῷ αἰσθητικῷ. i. sensu cōmuni
& animo: id intellectus est in mente.

Intellectus vel intelligentia agens est
tanquam architectus quidam & fabricator
ἐννοίων. i. conceptuum & notionum. hic sin-
gulas & indiuiduas rerum imagines a sen-
su communi acceptas apprehendit, & ab
omni materia nudas separat, & ex singula-
ribus, vniuersales notiones effingit, & in il-
las incumbens voluit, versat, & aliud ex alio
trahens multa comminiscitur, quæ sensus
cōmunis agitare nullo modo potest. Nam

bruta ingenium habent, & quandam solertiam, intellectu verò carent. Sensus igitur est singularium, intellectus etiam est substantiarum vniuersarum: quæ reuera non sunt, nisi in communi nature singularium naturarum. Et intellectui vniuersalia representantur per notionem tanquam per imaginem, quæ non magis est substantia vniuersa, quam imago & spectrum rei singularis. in sensu communi est res ea, cuius est imago.

Intelligentia est dux viæ, mentis acies, lux animi, quæ præluceat studiosis ad veri inquisitionem, & velut manus quædam mercurialis, indicans quo & qua eundem sit, ad artium omnium, & disciplinarum encyclopediam consequendam. Nam ad ratiocinandum, iudicandum, differendum, commentandum, opus est rei intelligentia, quæ fit mentis apertione, intuitu, appulsu. hæc mentis apertio, dicitur animaduersio, attentio animi, collimatio, grecè *προσοχή τῆς νοῦ*. Qua gaudet intellectus versari circa veri inquisitionem. falsum enim illi odiosum, saltem quatenus falsum. Nam maxime delectatur speculatione & cognitione causarum, rerum naturalium, rerum magnarum, & diuinarum, rerum mirabilium & a paucis co-

gnitarum, herbarum, stirpium, animalium, historiarum, animalium, Intellectus, Ratio, Iudicium, nec annis, nec senectâ atteruntur, aut senescunt, imò acuuntur ac proficiunt ætate: vnde senes prudētissimi, etiam si obliuiosi euadant, & ingenium retundatur & hebescat. quod scilicet hæ sint functiones non mentis, sed τῆ ἀθανάτου. Aristoteles nullam facultatem a morte, remanere in anima, preter intellectum, scribit. Theologi tamen, & fides nostra alias functiones angelis, & animis etiam a morte concedunt, vt voluntatem. Differentiæ intellectus sequuntur ferè differentias & varietates ingeniorum. Nam intellectu alij sunt perspicaces, citi, agiles, veloces, prompti, capaces, sagaces, magni, expediti: alij imbecilliores, rudiores, ignaui, infœlices, contracti, obscuri, tardi, in quibus ἀεργονχὴ, & attentio hebetior.

Tot differentia intellectus, quot hominum capita, aut verius temperamenta. sunt tamen qui etiã ab ipsa creatione animorum intellectu differentias ponunt.

Vide suo loco, causas varietatum ingeniorum, & huc transferas:

vel { Diminutè & ignauiter intelligit. Et huius imbecillis intelligentiæ tardiorisque mille sunt species. Nam inter intellectus cæcutientes, & hebetiores, alij alijs caligant obscurius. Socrates apud Platonem, ait humanum intellectum debiliter, & pauca scire, respectu eorum, quæ non intelligit. Aristoteles in metaphysicis, Nullam rem perfectè & penitus intelligi posse ab homine, sed omnes cæcutire in rerum, magnarum præsertim, cognitione, ὡς γὰρ τῶν νικτείδων ὄμματα πρὸς τὸ φέγγος ἔχει τὸ μεθ' ἡμέραν, οὐ τὰ καὶ τῆς ἡμέτερας ψυχῆς ὁ νοῦς, πρὸς τὰ τῆ φύσει φανερότατα. Theologi putant tenebras ac caliginem intellectui humano offundi, ne intelligat, ac verum in rebus videat, ob peccatum originis. Plato vero ob corporis, cui immergitur, impuritatem. Medici in vitium temperamenti, vel conformationis capitis, vel grauem excrementorum sentinam referunt.

vel { Errat, & fallitur, in causis rerum cognoscendis.

Causæ erroris, & delirij intellectus sunt multæ, Vitium in cerebro, & humoribus,

*Intellectus
trifariam
leditur.
Nam*

de quib. infra, Mala institutio. vnde in quolibet disciplina, sectæ, quæ deprauant ingenia. hinc Stoicorum, & Epicureorum, aliarumque sectarum errores, in veri cognitione vt de mundi creatione, de animi natura, de finibus bonorum & malorum. Hinc etiã hæreses variæ in religione, & quæcunque abducunt & abstrahunt intellectum ab attentione, ad veri inquisitionem.

vel

Aboletur vt in ἀνοια, fatuitate: cum in rerum causis, ac vero inquirendo, intellectus nihilo magis intelligit, quam bellua. idque contingere potest aliquando a primo ortu, aliquando ex accidenti post ortum. Causæ & curatio infra dicentur.

RATIO, ALTERA facultas mentis.

Ratio, quæ Græcis dicitur λόγος, τὸ λογικὸν ἢ τὸ λογιστικὸν, est facultas & vis mētis ratiocinatrix, quæ hominem a cæteris animantibus maxime distinguit. λόγος, vox homonyma ad plura significata. Nam λόγος apud dialecticos, est syllogismus, apud Theologos, verbum, sermo, Dei sapientia. οἱ λόγοι studia literarum, disciplinæ liberales, Budæo: οἱ λόγοι fabulæ, verba. Hic verò λόγον sumimus pro vi & facultate ratioci-

natrice. Hæc ratio imagines & formas rerum & notiones ab ingenio, & intellectu acceptas, confyderat, confert, æftimat, exiftimat, difcurrit, reputat fecum.

Ratio decus & perfectio est hominis, quæ ei data est ad veri scrutiny, peruestigationem, cognitionemque: quam nititur assequi vtens coniecturis, & argumentis ductis a locis, in quibus latent ista omnia veri inquirendi & fidei faciendæ instrumenta. & hinc syllogismi, demonstrationes, aliæque argumētandi formulæ. Miror Plutarchū, qui in eo libello, in quo Vlysem cum Circe & Gryllo loquētem facit, contendat rationem brutis inesse. Sed si legas, videbis quam frigidis argumentis & philosopho indignis vtatur. Gryllus enim iocularibus quibusdam comparationibus, & populari elusione diluit argumēta Vlyffis: & tandem nihil aliud colligit quam belluis ingenium, vim, aut solertiam a rerum opifice datam ad se tuendum conseruandumque: vt in araneis mirificam texturam, in apibus mellis & fauorum artificium, & in reliquis multa similia humanæ industriæ. Quam si rationem vocas, nihil obstat quin plantis & lapidibus (quorum mirandi sunt effectus) rationem inesse dicas, fatemur sa-

ne illa omnia fieri & manare à ratione, non quæ sit in brutis aut plantis, sed in natura aut potius authore naturæ, in qua elucent, & se exerunt diuinæ rationis vestigia, homini verò soli, ἔξωθεν καὶ θεόθεν accessit mens ratione ac diuinis qualitatib. ornata.

Ratio discurrit, a singularibus ad vniuersalia, ab effectis ad causas, a manifestis ad abstrusa, a certis, ad incertorum & abditorum cognitionem, ab aliquo, in aliud transitum facit, ex alijs, alia atque alia longo discursu colligit. .

Rationis duo sunt præcipua munia, distinguere verum a falso, discernere bonum a malo.

Ratio non est eadem in omnibus. nã in

Quibusdam est	{	<i>valida,</i> <i>firma,</i> <i>constans,</i> <i>certa,</i> <i>recta,</i>	
Quibusdam	{	<i>Imbecillis</i> <i>incerta,</i> <i>infirma,</i> <i>impedita,</i> <i>tarda,</i> <i>rudior,</i>	} cuius discursus, & ratio- cinatio im- pedita, hæsi- tabunda, in- foelix.

79

CAVSÆ RATIONIS
certæ, firmæ, & boni discursus.

Temperies cerebri moderata, Temperies cerebri etiam paulò ficcior, in alia oppositione temperata, Capitis conformatio elegans & cōcinna, Institutio a bono præceptore data, Cōsuetudo, Conuictus, Colloquia, cum cordatis hominibus, fortè etiã priuata & abdita mentis præstantia, hæc omnia efficiunt rationem rectam, firmam, validam, constantem, expendentem, placidam, quietam, solidam, perfectam, sagacem, exercitatum. Ratio trifariam læditur.

Nam aboletur omnino & extinguitur, Debilitatur, imminuitur, Deprauat, & delirat. Causas læsionis & remedia infra dicemus.

DE IVDICIO, TERTIA facultate mentis.

Iudicium pars aut facultas est animi rerum æstimator & arbitra, Græcis δύναμις κρίτικη, & κρίσις dicitur. Plutarachus in Platonice quæstionibus κρίτήριον vocat, ubi ait quatuor a Deo data esse homini κρίτήρια, quæ sunt ἡ νοῦς τῶν νοητῶν, διάνοια τῶν μαθηματικῶν, ὥσις τῶν αἰσθητικῶν, εἰκασία τῶν εἰκόνων, καὶ τῶν περὶ τὰ εἶδωλα.

Iudicium vis est mentis nobilissima, qua suam celsitudinem, ac dignitatem agnoscit. quid sit in quaque re verum aut falsum, dijudicat.

Hæc est censura, norma, amussis, quæ approbat vel improbat rationis discursum: diiudicat totius ratiocinationis, & scrutationis per argumentationes factæ clausulam.

Ratio igitur scrutatur, inquirit, discurret, & ex locis argumenta ducit. Dein censura & iudicium æstimat, & iudicat quid colligendum de re proposita. Iudiciorum magna est varietas.

Alia enim sunt.	{ <i>Sana, recta, solida, firma, bona, viuida, acria, vegeta, magna, experta, matura.</i>	} <i>Quæ aptè circumspiciunt, quid ex quo nascatur, quid cuiq; consequens, quid alienum, quid repugnans, quid consentaneum.</i>
Alia vero.	{ <i>Mala, imbecillia, incerta, ● infirma, inexpertata,</i>	} hæc de rebus propositis dubiè, ambiguè, hesita- bundè, ἀμφιβόλως, & in- certè iudicant.

Hippocrates in primo aphorismo scripsit, κείσιν εἶναι χαλεπὸν iudicium difficile. Nam in morborum, & causarum cognitio-

ne : in signis & prognosticis , non facilè re-
cta collimare ad scopum : in therapeutice,
& curatione morborum, non est facilè de-
cernere & iudicare, quæ sint facienda. Nec
auxiliorum, facilis est vera dijudicatio.

Dum cõsilium initur a Medicis, & apud
ægros illi consultant de agendis, an mitten-
dus sanguis? an medicamentum dandum?
an potius totum negotium naturæ cõmit-
tendum? Iudicium difficile.

An morbus sit finiendus crisi? an coctio-
ne paulatim? an potius medicamento tol-
lendus? Difficile iudicium. Proinde sano,
solido, firmoque iudicio, nihil in homine
perfectius, nihil optatius ad vitam benè
beatèque degendam, & ad disciplinas con-
sequendas. Hoc enim iudicio ingenia ma-
xima & præstantissima distant ab infimis:
hoc mentes preclaræ antecellunt vulgari-
bus. Multi rerum plurimarum cognitione
& scientia multiplici valent. Plurimi subti-
liter & acutè & accuratè ratiocinantur &
discurrunt: sed tandem vel malè vel ambi-
guè, aut præposterè iudicant: fallunturque
in veri cēsura ac veritatis quæsitæ scopo at-
tingendo. In summa de rebus omnibus in-
corruptè, solidè & rectè iudicare, est homi-
nis sapientissimi & foelicissimi. Nam a iudi-

cio & usu oritur prudentia, quæ est moderatrix vitæ. degendæ. Nam prudentia, sapientia, consultatio, deliberatio, sunt affectuæ, & comites iudicij, boni & solidi, aduocata tamen ratione.

Iudicium trifariam læditur.

Aboletur enim, Debilitatur, Delirat, & fallitur.

Aboletur, vt in *ἀνοια* fatuitate, cum scilicet de rebus propositis nihilo magis iudicat, & decernit, quam brutum: idque contingit quibusdam a primo ortu, alijs ex accidenti. Causæ & remedia, mox dicentur.

Debilitatur, cum imperfectè, incertè, hæsitabundè, ambiguè, iudicat & colligit. Hinc quotidie videmus hominum iudicia, ignaua, imbecillia, nulla, inexpedita, rudia, hæsitantia, cunctabunda, ambigua, vaga, nihil decernentia.

Deprauatè iudicat, fallitur, & errat: dum ratio discurrendo aliud consulit: iudicium verò aliud decernit, aliud pro alio colligit: cōcludit falsum pro vero, deterius pro meliori: præposterum pro recto, sequitur.

Cum vilia existimat pretiosa: aut pretiosa & eximia, iudicat nihili.

*Hæc deliria
non sunt,
Symptoma-*

Cum diuitias putat esse, quæ verè non sunt, sed impedimenta potius, & onera.

Cum vitia, & turpia, iudicat esse virtutes, ac τὸ ἀπέτρον.

tum morbi corporis, sed animi male instituti.

Cum vestimenta pretiosa non in usum, sed ad ostentationem, oculis spectantium exponuntur.

CAUSÆ NOXARVM, ET symptomatum Intellectus, Ra- tionis, Iudicij.

Hæ tres mentis facultates non semper ab iisdem causis læduntur, aut iuuantur: nec qui pollet vi intelligendi, semper valet ratione: nec qui belle ratiocinatur, perpetuò rectè iudicat. Videmus enim plerosque ingenio esse acuto, intellectuque perspicaci, qui præpostere de rebus ac ineptissime iudicent. Quorum causæ dictæ sunt in methodo memoriæ iuuandæ. fit tamen sæpe vt vna abolita, aut deprauata, aliæ quoque lædantur.

In temperato cerebro se frè mutuo consequuntur: In intemperato non item.

Si tres simul abolentur, fit illa Græcis dicta ἀνοια amentia, quæ etiam dicitur mentis cæcitas & priuatio, mētis inopia, carentiaque, fatuitas, stoliditas, qua qui laborat, dicitur ἀνοιος, amens, brutum, bellua, lapis, saxum, stipes, asinus, insipiens, nihili homo, nauci homo; quod in eo mens non magis moueatur, quàm in bruto, in quo nulla mens.

Formula loquendi quibus amentia significatur.

A mēte, discedere, mēte emota esse, de mēte deijci, a mēte deserui, mēte captū esse, ementari.

Causæ ἀνοίας & amentiaë ac fatuitatis, sunt hæc caput oblongius ac valdè compressum, vnde φοξοὶ habentes caput longum acuminatum, vertice fastigiato, parū φαλήν. valere mēte creduntur, vt Therſites, qui, si Homero credimus, erat ineptissimæ mentis. Tamen Pericles, cum in foro diceret, non orare sed fulgurare visus est, licet φοξοὶ & acuminatiore capite fuisse dicatur. Et in Burdigalensi senatu, visus est mihi quidam patronus acutissimo ingenio, ac disertissimus, qui tamen φοξοὶ, oblongiore, acuminatioreque esset capite.

φοξοὶ
ένν κε-
φαλήν.
iliad. 2.

Si Quinti-
liano credi-
mus.

φοξοὶ
aliqui men-
tis ac inge-
ny acutissi-
mis

Si ἀνοία
fit vitio ori-
ginis, & vi-
tio confor-
mationis,
nō curatur.

Caput paruum, pusillum, quale est morionibus, quibus delectantur Magnates & Principes. In his enim est penuria cerebri, & spiritus animalis.

Caput multo maius, quam pro analogia & ratione aliarum partium, arguit enim materiæ redundantiam potius, quam virtutis robur.

Caput sine eminentia & tubere, in occipitio, & fronte. signum enim paucæ substantiæ cerebri, vel imbecillitatis formatricis capitis.

Crisis grauissimorum morborum, multos stupidos & amentes reddit. vide, in metho*do* iuuandæ memoriæ, de Trapezūtio,

& alijs, apud Thucididem.

Ictus, casus, vulnus capitis. ab his enim sæpe ossa cranij finduntur, franguntur: spiritus turbantur: humores & membranę inflammatur: partes loco mouentur: vnde amentia.

Temulentia assidua, & diu continuata hebetat, & dementat.

Amores ἔρως, zelotypia, somnum, & libum tollendo, plerosque dementarunt.

Bonorum & fortunarum amissio: præsertim si ratio sit imbecillior, aut melancholiam morbum aut ἀνοϊαν adfert.

Senectus extrema & decrepita, bis pueros reddit senes, & ἀνοϊς.

In lipothymia, syncope, apoplexia, epilepsiæ paroxysmo, caro, comate, lethargo, catalepsi, soporosifq; alijs affectibus, mētis facultates, vel abolentur, vel debilitantur, vel ad tempus cessant, intermittunturque.

Nam frigiditas intensa, sola, vel cum humore, functiones torpidas, stupidas, ignauas reddit: aliquando abolet, caliditas autem deprauat Gal.

D I M I N V V N T V R supradictę mētis functiones, & hebescūt, obscurātur, obnubilātur, Debilitantur, ἀμβλύνονται, ἀμαυροῦνται: cum debilitè, ignauè, diminutè obeuntur.

Tunc fit *μωρία, μώρωσις*, stultitia potius, quàm fatuitas. multi enim stulti, qui non sint fatui. Afranius se stultum, non fatuum esse putat. Ignauia, & hebetudo mentis, *ἀμβυωπία τῆ νοῦ*.

Huius *μωρίας* & stultitiæ mille sunt modi & species. ab ea namque dicuntur semi-fatui, *μωροί, βλάκες, καὶ βλακοί, εὐήθεις*, imprudentes, mente imbecilles, stulti, insulsi, improuidi, insipidi, blitei, inconsiderati, hebetes, obtusi, indociles, tardi, rudes, sordides, stupidi, subrustici, inepti ad omnia, semiamentes, caliga Maximini.

Si tales fiāt a prima origine, difficile curātur, sin ex accidenti leuari possunt nonnūquā,

Causæ diminutarum & imbecillium harum functionum sunt eadem cum causis *ἀνοίας* & amentia, sed minores & leuiore. ex illis, facile has cognosces.

D E P R A V A T A R V M functionum mentis Symptomata dicuntur

Cum intellectus, ratio iudicium falluntur & errant.

Delirium, furor, mens furiata, desipientia, insania, mentis emotio cum ratione deprauata, mentis alienatio, præpostera ratiocinatio, *παραφροσύνη, παρὰ νοία, μέτις error.*

Delirantes dicuntur a Græcis *ληρεῖν, καὶ ληρῆσαι, παρενεχθῆναι*, mente ferri, rapi, *παρακόψαι*, mente mutilari, percelli, *ἐκσιῶσαι*,

mente emoueri, ἐκμανλωα, furere, insanire.

Delirantium & desipientium multæ sunt differentia. Delirantiu
differentia
& Gradus.

Quibusdam mens in falsa & fictitia tantum rapitur, & traducitur.

Alijs intellectus aut ratio visis & spectris mendacibus iactatur.

Alij etiam verbo & sermone petulanti, contumelioso, delirium exprimunt. cum scilicet iudicio deprauato multa absurda, & a ratione alienissima garrunt, & obloquuntur.

Pessimum illud delirium, cum post veranas cogitationes, & verborum inanes ridiculos, insulsos, inconsideratos strepitus, manu etiam, dentibus, aut rabido aliquo, funestoque facto delirium exprimit.

C A V S Æ D E L I R I I

intellectus, rationis, iudicij.

Intemperies cerebri immodicè calida. Nam calor auctior functiones deprauat, frigiditas abolet, vel diminuit, Galenus.

Vapores feruidi, acres, mordaces si a visceribus mittuntur ad cerebri substantiam, ad membranas & ventriculos, quorum appulsu & agitatione, functiones mentis deprauantur, præsertim ratio, & iudicium.

Febres ardentes: in vigore præsertim, calore scilicet & vaporibus missis ad cerebrum, *παεραφροσωλω* accersunt.

Ebrietas deprauat omnes functiones animæ sentientis & mentis. Nam ebrij credunt se gemina videre, & putant omnia circumagi. Nec minus intellectus, ratio, & iudicium hallucinantur. Quæ omnia fieri credimus a vapore calidiore, replēte & feriente cerebrum & meningas.

Inanitio ac defectus sanguinis *ἀδεγως* & confertim vacuati, vt testatur Hipp. 7. aphorif. de delirio a largo profluuio sanguinis.

Vigiliæ immoderatæ adferunt aliquando delirium ratione siccitatis: vel quia in longis vigilijs, sanguis biliosus redditur, 7. aphorif.

Inedia longa in picrocholis, gracilibus, iracundis, stomachicis. Quibus os ventriculi sensibile, imbecillum, sæpe adfert suffusiones oculorum, vel desipientiam.

Bili flaua, auertior, & atra, indicium deprauant.

Capitis ictus, fractura, præcisio sæpe adfert delirium. vnde Hippoc. In capitis ictu desipientia malum, confusis scilicet & turbatis humoribus, & spiritibus, aut partibus cerebri compressis aut commotis.

Meningum cerebri vulnus, vel inflam-

matio, vel phrenitidem, vel παραφροσύνην infert.

Hemorrhoides suppressæ. unde vapor vltus, teter ad cerebrum elatus sæpe melancholiam vel furorem adfert.

In summa Intellectus, Ratio, Iudicium, errant, & delirant. quia per sympathiam, compatiuntur, cerebro affecto, humoribus vitiosis, calidioribus, vaporibus & spiritibus τῆ ἀϊσθητικοῦ, tanquam instrumenti mentis.

Nam morbi cerebri, vt intemperies, solutio continui, mala conformatio, vitium humorum, & spirituum afficiunt primario τὸ ἀϊσθητικὸν, secundario verò, & κατὰ δεύτερον λόγον, mentem & eius functiones.

Porro Delirium, aliud cum febre, aliquando cum risu, cum studio, cum stridore dentium.

Aliud sine febre. hoc bifariam fit: vel est simplex sine febre, sine melancholia, ex causis supr. dictis, vt fluxu sanguinis, &c. vel melancholicus. de quo abunde, in cōmentario nostro, de melancholia morbo.

CVRATIO AMENTIÆ, Stultitiæ, Delirij.

Vt variæ sunt causæ, horum mentis vi-

tiorum: ita varijs remedijs pugnandum, & contraria contrarijs sunt opponenda. Nam si stoliditas, aut stultitia, aut delirium, desipientiaque hominem a primo ortu occupauerit, frustra remedia paras.

Si a mala conformatione vitium coepit, immedicabile malum.

Si Crisis *άνοιαν*, fatuitatem attulerit, frequentius non curatur; aliquando tamē, sed ægrè, tollitur.

Si ab ictu, vulnere capitis, dementia, aut delirium acciderit, vulnere & fractura curatis, mentis symptoma tollitur *ώσ επιτοπωλειστον*.

Temulentia inueterata, dementans, difficilè curatur: quia consuetudo transijt in naturam: potest tamen ex parte leuari temperantia, & mutato victu.

Si amores, zelotypia, mœror, luctus, & huiusmodi validæ perturbationes mentem auferant, ad eunda philosophia, nonnunquã etiam & medicina. vide supra de leuandis animi perturbationibus.

Si *άνοια* & fatuitas sit a decrepita ætate, malum desperatum. Silicernia enim *άνανητωιοῦνται*.

Si a lipothymia, Syncope, apoplexia, caro, comate, altisque alijs soporibus mentis

facultates abolentur, & ad tempus inter-
mittuntur, morbo curatq, Symptomata
ferè conquiescunt.

C V R A T I O F V N C T I O -
num mentis læsarum a frigidis
humoribus.

Si intemperies frigidior, humidior, cum Cura intel-
lectus & iu-
dicij imbe-
cillioris, ab
frigidis hu-
midis suc-
cis.
larga copia humorum, cerebrum occupa-
rit: aut caput sit onustum excremētis, cras-
sis, pituitosis, vitiosis, quæ hebetent, aut de-
præuent intellectum, rationem, iudicium:
attenuandi & præparandi humores, deco-
cto betonicæ, saluiæ, maioranæ, hyssopi,
pulegij, florum strechad. anthos, Semi-
nū anisi feniculi: Decoctioni adde syr. stœ-
chad. vnc. 2. Mell. anth. vnc. 1. Oximel. scill.
vnc. 2. sacch. quāt. suff. Fiat apozema clarif.
aromatiz. cum cinnamomi drag. sem. Do-
sis vnc. 4. sumet eandem dosin 4. matutinis.
Si herbæ non sint ad manum, Recip. syr. &
oxim. scil. ana vnc. 1. aquarum saluiæ, maio-
ranæ, betonicæ vnc. 1. aromatizetur cum
cinnamomi, cubearum ana scrup. 1. fiat
Iulep. pro vna dosi. Continuetur tribus ma-
tutinis. Licebit etiam attenuare dictum hu-
morem iusculis, quibus incoxerint maiora-
na, pulegium, thymum, serpyllum, petro-

fel. cum pullo, aut veruecina. Humore at-
tenuato, corpus vniuersum purgetur pilu-
lis coccijs,

De Agaco,
Aggregatiuis,
Elephantinis vocatis.

Si non possit vti pilulis, purgetur apo-
zemate $\phi\lambda\epsilon\gamma\mu\alpha\gamma\omega\lambda\omega$, vel bolo ex diaphœ-
nico, vel potione ex infusione agarici, cū
diaphœnico, & syr. rosar. lax. dissolutis in a-
qua betonicæ, maioranæ, vel saluiæ. Dein-
de vtendum firmantibus, & exsiccantibus
cerebrum & caput, sumendis & admo-
uendis.

*His vtendū
ieiuno sto-
macho & a
cena, præfer-
tim in pitui-
tosis.*

In sumendis numerantur Condita, cor-
tex citri, cortex arantiæ, nux myristica re-
cens condita, myrobalani conditi, Con-
feruæ anthos, stœchados, saluiæ.

Pleraq; alia remedia, vt Opiatæ, Tabel-
læ, Antidota, Pulueres cephalici, & stoma-
chici, Erihina, Cucuffæ, lotiones capitis, lo-
tiones pedum petenda ex scriptis ad me-
moriā iuuandam, ad cephalalgiam pitui-
tosam, ad comitiales, ad soporosos affe-
ctus, ad lethargum. Hæc enim siccant, fir-
mantque cerebrum: illustrant, recreant spi-
ritus: roborant stomachum.

QVIBVS MODIS IUVEN-
tur Intellectus, Ratio, Iudicium, si debi-
litentur & labascent ab inanitione.

Vt a longis vigilijs, quod sæpe contingit
philomusis, qui nullam suis studijs quietem
intermittunt, qui immodico studio defor-
mi macie atteruntur, impallescent, & libris
immoriuntur. Et post longas in edias & te-
nuem victum. hæc enim adolescentibus &
biliosis aduersissima. Post animi pathemata
longa, violenta. hæc enim sæpe nonnullis
intellectum & rationem sustulerunt, vt post
amores, zelotypiam, luctum, mœrorem.
Tunc alia methodo, alijs auxilijs vtendum
ad instaurationem facultatum mentis abo-
litarum, aut fatiscentium. Ratio victus sit
plenior, humectans, vires reparans. Alimen-
ta sint boni succi, qualis vitulina, hœdina,
capi, pulli, pisces, *εύχυμοι*: vt solea, asellus,
rhombus, lucius, lupus, & alij saxatiles.
Quærant animi laxamenta, auocamenta.
Auertant animum a rebus serijs, a studijs
grauioribus, vt iure ciuili, a philosophia se-
ueriori: & oblectentur leuioribus, iucundio-
ribus. Exhilarabunt animum, & spiritus, a-
mænis spectaculis, rusticatione, musica, har-
monia, concentu: delectetur longa quiete,

*Medela no-
xarum mē-
tis & intel-
lectus ab in-
anitione.*

*Per hac e-
nim, pleriq;
a mente di-
scesserunt,
intellectuq;
deserti in
rationis &
Iudicij ino-
piam sunt
delapsi.*

otio, somno longiore, his quæ spiritus lætos, & iucundos gignant.

Caput humectabitur, recreabitur, lotionne capitis, & illitu oleorum, dictis in methodo memoriæ iuandæ. Nec inutile fuerit balneum aquæ dulcis, quale præscribitur heceticis, & marcore tabescentibus.

QVÆ V S V E T E X P E-
rimentis obseruata sunt conferre, intellectui, rationique & iudicio.

Etsi vis intelligendi suis priuatim remedijs iuuetur & acuat: Ratio suis proprijs firmetur: Iudiciumque suis quoque roboretur & maturetur: sunt tamen omnibus quædam communia, quæ propter facultatum sympathiam & cognationem, omnia communi ratione iuant corroborant, vt cura & studium valetudinis capitis. Est enim arx & Regia intellectus, rationis, & iudicij.

Cura valetudinis capitis.

*Siccitas cerebri medio-
crii.*

Danda igitur opera, ne caput oneretur excrementis, præsertim pituitosis, frigidis, crassis: Cerebrum, caputque siccentur, moderatè tamen, & magis excrementa vacuando, quam substantiam partium solidarum siccando. Nam Heraclito siccitas cerebri, intellectui & rationi splendorem, pru-

dentiam, iudicium, & sapientiam adfert, Galeno teste.

Admiratio, θαυμασμός rerum pulchra- *Admiratio.*
rum excitat ingenium, & intellectū. Si quid
enim admiramur, id scire & intelligere op-
tamus: & huius rei gratia, ingenium, & in-
tellectus acuuntur, vt illuc tendant & fe-
rantur.

Honor & veneratio disciplinæ alicuius. *Honor.*
Nam quisque ferè se tradit ac mancipat,
studio eius artis, quam in pretio esse videt,
& quæ gradus facit ad diuitias & honores.
Sic ius ciuile Tholosæ & Patauij, Medici-
na in academia Monspeliensi, & Lutetiæ.
Olim Athenis & Romæ eloquentia dum
florebant, intellectum multorum mirificè
acuebant, & augebant.

Præceptor eruditus, & facilis, qui sit ver- *Præceptor.*
satus in omni genere disciplinarum audi-
torum intellectum mouet & acuit, modo
sit ingenio subtili iudicioque sano, & qui fa-
cile, intelligenterque doceat: Labor, Sedu- *Labor & Studium.*
litas, Studium, Meditatio, sunt veluti ἀρόνη
& coticulæ, ad quas intellectus & iudicium
acuuntur, expoliuntur.

<i>Conuictus,</i> <i>Cōuersatio,</i> <i>Cōsuetudo,</i> <i>Colloquia.</i>	} cum	<i>eruditis,</i> <i>prudentibus,</i> <i>consultis,</i> <i>solertibus,</i> <i>cordatis,</i> <i>sapientibus,</i> <i>subtiliter</i> <i>ratiocinantibus,</i> <i>Philosophis,</i>	}	Intellectum acuunt & exercent:
				Rationem firmanant:
				Iudicium roborant, perficiunt.

Premium laboris.

Præmia laborum, & studiorum stimulant, & acuunt ingenium & intellectum, ut Honos. hic enim alit artes. hinc, olim viris in arte aliqua excellentibus statuae erectæ, ut Virgilio, Demostheni, Hippocrati, Iſocrati, & multum honoris delatum Platoni, a Dionysio Siciliæ rege: Possidonio, a Pompeio: Virgilio ab Augusto: Hippocrati, a tota græcia & rege Persarum: Aristoteli, ab Alexandro: Ennio a Scipione Africano. Et hodie gradus in Academijs, pro eruditione & profectu conferuntur.

Stipendia.

Stipendia, & salaria magna inuitabant ad studia, & calcar ingenijs addebant, non magis tamen, quam priuilegia disciplinarum professoribus decreta.

Cupiditas veri inueniendi.

Cupiditas veri inueniendi, ingenium, intellectum, & omnes mentis functiones ciet & stimulat. Nihil enim magis decet hominem, quàm scire, intelligere.

Principes. Principum enim, vt quisque Principis
studium &
oblectatio. arte aliqua oblectatur, ita subiecti in ea se exercent, vt

Sub Alexandro, militia in honore:

Sub Augusto, plurimi poetæ:

Sub Nerone, magia, musica, histrionica:

Sub Francisco Galliarum rege literæ humaniores.

Ζῆλος, ἀντιζηλία, æmulatio studioꝝ al- Æmula-
tio. terius, excitat intellectum, ingeniumque acuit.

Sic legimus Themistoclem è somno sæpe suscitatum trophæis Miltiadis:

Et opera antelucana artificum extimulasse Demosthenem ad eloquentiæ studiū.

Homeri ilias, Hesiodi ἔργα καὶ ἡμέραι, Theocriti εἰδύλλια, stimulos addiderunt Virgilio, vt conscriberet Bucolica Georgica, & Æneidem.

Venter & necessitas excitant ingenium & intellectum. hinc illud Persij,

*Magister artis ingenijq; largitor
Venter, negatas artifex sequi voces.
Quod si dolosi spes refulserit nummi:
Coruos poetas & poetridas picas
Cantare credas Pegaseium melos.*

R A T I O V I C T V S

φιλομάστων, & literarum studijs incumbentium.

Athletæ, pugiles, luctatores, milites, student τῆ εὐεξία optimo corporis habitui, artuumque robori, ac corpulentia, quare illis vtendum larga ciborum comestione, cibisque valentissimæ materiæ : vt bubula, porcina, leguminibus, farre, frumentaceis, oryza, cætaceis piscibus. At literarum cupidi & studiosi magis student animi & mentis valetudini, quam athleticis viribus sibi comparandis. Proinde aliter vti debet causis salubribus, diuersaque victus ratione, sic tamen vt etiam curam habeant sanitatis, & firmitatis corporis, ad ingenij mentisque functiones perfectiores assequendas : & qua non solum benè beatèque, sed & longissimè vitam producant : integrisque sensibus, ac mente firma ad extremam vsque senectam degant. Porrò cum numerosæ sint studiosorum naturæ ac temperamenta, variorumque constitutiones, suam cuique victus formulam particulatim scribi oporteret. Quod cū difficile & longum esse videam: nunc satis fuerit communem quandam viuendi rationem proposuisse: quæ omnibus accommodari, & ex vsu esse possit, si pau-

*Sua cuique
est ratio vi
uendi. s. san.
euenda.*

cula mutes, addas, aut detrahas. Itaq; scientiæ ac bonarum disciplinarum avidus, mane experrectus, cōcoctione perfecta, tuto surget, vt bonarum literarū studijs incumbat. Tempus enim aptissimum studijs literarum horæ sunt antelucanæ, aurora, & Sol oriens. Tum enim cerebrum a vaporibus est liberum ac defæcatum: & his horis omnia conquiescunt. vnde musæ magis propitiæ. Sunt qui priusquam lecto surgant, corpus vniuersum curant perfricari manu blāda, sua vel famuli, & linteo aut panno: frictioque erit modo mollior, modo durior vel mediocris, pro natura corporis & vsu quæsito. Posteaquam e lecto surrexerint, φιλόμοσοι, vacuatis corporis excrementis, alacri animo literarum studijs insistent, ad octauam aut septimam. Dein si sui iuris erūt, exercebūt corpus non lucta, pancratio, aut vehementi exercitatione, nimisque robusta, quod athletic & pancratiaestis est propriū, sed remissa, lenta, leni. Exercitationes φιλομέσων præsertim biliosorum erunt inambulationes molles in hortis, viridarijs, locis amœnis: Pituitosis verò hyeme pila palmaria, vel disci iactus, cursus, globus, foliis conueniunt vsque ad sudorem & lassitudinem, modo citra defatigationē obeātur.

*Aurora
musis amica.*

*Frictio
differentia
& vsus.
san. tuen.*

*Alij alijs
citius desas
santur studio.*

*Aestate a
laborib. cō-
quiescendū
est biliosissimis.*

*Necessitas
bis in die su-
mendum ci-
bū suadet.
Gula non
sufficiunt
iētaculum,
prandium,
merenda, cæ-
na, noctur-
na vitellia-
neq; come-
sationes.*

*Celsus bis in
die cibū ca-
pere cēsuit.*

Quod ad prandij & coenæ rationē atti-
net, pauci sunt hodie, qui cœnēt tantū mo-
re prisco. Sunt & pauci, qui prandēt solum
ex placitis medicorum Arabum. hodiè fe-
rè omnes prandent, & cœnant. quod tamen
Plato in dialogo de repub. improbat. Hip-
poc. contra in lib. de ratione victus acut. nō
damnat. Et fanè inualuit consuetudo vt ci-
bus quotidie sumatur, hyeme siccior, æsta-
te humidior, habita semper ratione tempe-
ramēti, coeli, & aëris, consuetudinisque. Fa-
mem cibus, sitim potus expectabit, præ-
fertim cum homo valet. Hyeme pleniore
cibo, parciore potu, & paulo meraciori v-
tendum: contra æstate frequentior, humi-
diorque cibus conuenit, & potus dilutior.
diebus aquilonijs plus comedendū, quam
australibus.

Autumno singularis ac cauta victus ra-
tio habenda, quod hic inæquali & sua na-
tura inordinatus, tum propter fructus, quos
nouitatis gratia & suauitate illecti plerique
esitamus. sunt enim noxij non solum co-
pia, sed etiam sui natura.

*Pomona in
uitanti co-
gimur ali-
quid condo-
nare.*

Cacochyma, lubrica, fructus, & quæ ci-
to corrumpuntur, prima cura literarum stu-
dioso esset non tangere, secunda, sumere
primis epulis. E fructibus, cerasa accida

dulcia & dulcacida. Pruna damascena nigra, purpurea, & violacea Iberica dicta Gal. Cypria. mora (etiam si Horat. det postremis epulis) ficus & caricæ, vuæ, initio mensæ indulgentur, præsertim biliosis & calidis naturis, ad molliendam aluum, ad refrigerationem æstus, ad appetentiam excitandam. Hi fructus & reliqui horarij ferè oës, sunt fugaces, temporaneiq; : quod horū gratia cito vanescat, ac corrūpatur. Nec credas illis, qui a ficibus, aut alijs horarijs, aquam superbibendā esse suadent. ita enim augetur corruptela, fieret flatus, colici dolores, & chylus aquosior.

*Immatura
vel matura
ingenio po-
tius quam
natura vi-
tanda.*

Qui male appetunt, & stomacho sunt fastidiente, condimenta epularum quærāt non a coquo, aut pistore, fartore, salgamaris, balsamētarijs, aut foro cupedinario, sed a motu, inambulatione, exercitatione matutina, & ante coenā obita, exemplo Alexandri illius magni, qui prandium condiebat profectioe matutina, coenam vero tenuitate prandij. Si appetitus cibique auiditas non reuocetur exercitatione, aut inedia exsuscitanda erit acidis, austēris, falsis, aliquando etiam acribus, vt bulbis, sinapi, præsertim hyeme, nisi capitis infirmitas impediat.

*Condimen-
tum epula-
rum quod
optimum?*

*Antiquitas
salsamē
ta nouit,
quæ nostra
secula igno-
rant: nos e-
tiā utimur
ijs, quæ illis
fuerūt igno-
ta.*

A falsamētis olim Alexandrini, & Athenienses prandia inchoabant. & hodie plerique vsu horum appetentiā pisciculis falsis recreant, vt haleculis, vulgo *haranc*, *sardines* & *anchois*. Romani suo garo, & oxelæo. Sed horum omnium vsus frequentior vale-

*Garum è
scombro o-
lim in deli-
cijs.* tudini nocet: dum sanguinem vrit, & bilem auget.

Admittuntur etiam primis mensis, asparagi, cappares, oliuę colymbades, crithmō, cauliculi rusci, bryoniæ, & variarum plantarum, ex oxelæo ad fastidia abigenda. Quin & herbarum acrium, & aculeatarū cymæ, & turiones, ex oleo & aceto ad cibi auiditatem, ad obstructions viscerum, sumuntur initio mensæ.

*Cauliculi
& turiones
platarum.*

*Olera &
herbæ ex o-
leo & aceto
sumuntur.* Acetaria, vere ineunte, & æstatis feruoribus, gratiā in primis mensis habere videntur: at valetudinarijs & cacostomachis omninò fugienda: cum plerunque calida frigidis, humentia siccis mixta contineant, & sint omnia mali succi. A plerisque tamen hodie lactucæ sessiles & capitatae ex oxelæo, vel oxyfacharo, æstate sumuntur ad cibi appetentiam, ad refrigerium, somnum cōciliandum, veneris incendia sedanda.

Studiosi literarū vtatur cibis boni succi, mediæ materiæ, & facilis cōcoctionis, vt sunt

Vitulina primas tenēs inter grandiorum animalium carnes, si solo lacte vitulus nutriatur & diu.

*Alimenta
hac idonea
sunt Stoma-
cho & va-
letudini, vel
tota substā-
tia, vel na-
tura simili-
tudine, vel
temperamē-
ti, & quali-
tatum con-
uenientia.*

Veruecina. huius gratia, & suauitas etiā vsu continuo non exolefcit. miror Galenū, imò Græciam, Italiam huic cibo parū authoritatis dedisse, cum Gallia suauissimum experiatur.

Hoedina. sapida est, cum herbarum est expers, præsertim si mater lacte abundet. Burdigala vere & æstate: imò toto ferè anno, præter duos menses, hac abundat.

Capi cohortales, paleares, & libero aëre fruentes, magis quam altilis in caueis saginati laudantur. sunt enim optimi succi, & feliciter nutriunt.

Gallinæ, brumalibus diebus ganeæ proceres edendas iubent. quomodo cito tenerescant, vide Horatium.

*Caro capo-
num, &
gallinacea
reliquarū
auium, vi-
res cōtinet.*

Pulli Gallinacei elixi, & assi dantur fanis & ægris, infantes bimestres, hodie quorundam ingenio etiam hybernis mensibus, in mensas veniunt.

Perdices anniculæ, gilvæ, rubræ, & rusticæ inter primarias escas cēsantur: sapore, & succi bonitate, præstant alijs auibus. harum infantes pulli, & adultiores facti, ditiorum aut liguritorum sunt epulæ.

*Perdix Ga-
leno prima
auium.*

Columbos medici Arabes in cibis damnant. Galenus vero eos qui in turribus rusticisque columbarijs degunt commendat, præsertim pullos & infantes columborum. Genitores duriores a mensis medici & ganæ proceres abdicant.

*Torquati
venerem he
betant, mar
tialis.*

Palumbium & ramalium generi gloria inter epulas non postrema. nã hyeme inter elegantiores cibos censentur. Apud Aquitanos Vasates mira fertilitas. sunt qui semitostas & adhuc cruore perfusas avidè devorant: at sic concoctu sunt pertinaces, ructusque nidorosas & succum excrementitium gignunt.

*Raritas,
pretium &
gloriam eis
adsert in ci
borũ censu.*

Phasiani, in mēsas Potentum & Magnatum solum veniunt. Medici hos carnis & succi bonitate, & coctionis facilitate æquāt vel etiam anteponūt gallinaceis. sunt enim saporis iucundi & pretiosi, & volunt esse velut regulam Polycleti, in æstimandis alimentis reliquarum avium.

Turtures, nutriebantur apud Romanos in aviarijs: at hodie milio saginamus in caveis. Galeno sunt carne duriori, quam turdorum & merularum: etiã si Martial. apud Romanos turtures pingues in pretio fuisse scribat.

Attagen vel attagena perdice paulo

maior, vulgo *francolim*. eius dorsum maculis versicoloribus pingitur. huius caro boni succi, & facilis coctura

Turdus palmam inter aves Martialis, & Horatius videtur dedisse: etiam si Galenus reclamet, 3. alimentorum. hi apud Aquitanos & in Gallia Narbonensi nomen retinent *tour*. Sequani & Celte Francique hanc avem maluisum vocant. Aves sunt aduenæ Gallis, ut & grues. Galenus turdos & merulas in symmetria excessuum locat.

Merularum caro affinis & compar turdorum carni, authore Galeno. æstate rufescit ex nigro.

Passeres, per messes & vindemias, pinguescunt, & succo fiunt paulo meliore: in potentiorum mensas raro admittuntur. Fœminæ tamen maritis in venerem ignavis exhibent, quod salacitatem, hoc cibo excitare credant, & Galenus passerulos laudat. 6. f. t.

Sturnus, rustici vindemiarum tempore sturnos venantur & edunt. Gula morosior negligit: etiam si Galenus esum sturnorum extenuatis consulat. fa. t. vulgo *estourneau*.

A lauda, hybernis mensibus in cibo gratissima, assatur & opere pistorio includitur. hæc etiam Galerita dicitur. in iure elixa & cum iure sumpta est colicis summum reme-

*Patina a-
sopi tragæ-
di centenis
auibus stur-
ta.*

dium Gal. in simplicibus, dicitur & cassita, apud gellium.

Coturnix. Coturnices, & harum pulli tempore messium suauissimi, & in censu cupediarum habentur Tholosæ & apud Belgas, ganæque Gallicæ artifices. tamen antiquorum Romanorum cibis damnatæ fuerunt, quod veratro vescerentur, & pinguescerent: quodque conuulsiones vescentibus adferant, ex Gal. sententia.

Auiculæ, cynobati fructu, ac dumetorum baccis victitantes (*mories* vocant) Aquitanis, in foro cupedinario, circa finem æstatis & toto autumno numerosissimæ venduntur, habenturque inter epulas lautiores.

Aues dociles & loquaces. Luscinia, carduellis, acanthis, linaria, chlorias, vulgo *verdier*, Trochilus, qui & regulus, Tarus, rarò in mensas Gallicanas veniunt, sed aluntur ad cantus in auarijs caueisque.

Aues peregrina. Psittacus, tempore Plinij Romanis in cibo familiaris erat: & suavi sapore esse aiunt, & hodie medicorum nonnulli psittacos vtiliter mandi, contra phthoen scribunt. alio qui in usu mensarum, raro spectantur.

Gallinæ indicæ a Lusitanis Hispanisque inuectæ in nostrum orbem carne sunt firma & boni succi, sed pertinacis coctionis,

nisi tenerescāt. vnde adolefcētes suauiores.

L I T E R A R V M studiosi, quique imbecillo & malo sunt stomacho, aut vitam degunt sedentariam, vitabunt

*Alimenta
literarum
studiosis ad
uersa.*

Bubulam. nam difficillime conficitur, & atram bilem, crassam sanguinem gignit. vnde soboles morborum melancholicorum, etiam si culinæ potentiorum ea falsa vtantur primis epulis, ad vini irritamentum.

Suillam. hæc boni est succi & potentissime nutrit: sed stomacho debili negotium faceffit. relinquenda athleticis, & ijs qui actuosam laboribusq; exercitam vitā agunt.

Porcellos lactentes, olim in pretio fuisse Martialis scribit. hodie raro in cœnas potentum veniunt. cutem retorridam porcellosum, liguritores suauiter vorant, gulæ seruiantes, magis quam valetudini & rationi. Horum carne biliosi innocentius vti possunt, si valent stomacho. Suillam ex apro. hac culinæ magnatum carere vix possunt, quæ salubrior est suilla domestica: tamē studiosis non debet esse in vsu frequenti. Agnina. quia est humidiori, & pituitosiori natura, & excrementosa. Arietina est foedo odore & sapore viroso. Ouilla est excrementosa, & succo vitioso.

*Aprugna
venatio. ca
put apru-
gnū in glo-
ria habetur
apud nobi-
les.*

Caprina est improbi succi, & sapore acri,

ingrato. Plutarchus ait capras tentari malo comitali, & nusquam carere febre. Hircina ab omnibus damnatur.

Ceruina prædura & mali succi, etiam si nobilium mensæ hanc in honore habeant. caro ceruorum vitiatur libidinis tempore, foetetque, vt hircorum. Hinnuli & infantes, epulæ generosæ sunt potentiorum & nobilium.

Nostri memoria, sunt plures Mecænatis imitatores onophagi.

Asinina succum gignit vitiosum, atrabiliarium. Quare miror Mecænatem huius adeo fuisse auidum, vt greges asinarum aleret gratia pullorum. quorum carnes putantur suauiores & gratiores, etiam si mali improbique sint alimenti.

Iudiciū & censura alimenterum debetur me dico, non gula Martialis, aut liguritorum.

Lepus scissiff. temperamenti.

Leporina atræ bilis parens & foecunda. Quare damnatur a medicis. Nec credendū gulæ & palato poëtæ, magis quam Galeno & rationi. Huius venatio mire placet omnino nobilitati. Pulli bimestres, trimestres & semestres, ganæ proceribus mirè suaves & expetiti. Bimi aut vltra vilescunt. Plinius & Martial. scribunt gratiam & formam corpori comparari esu leporinæ.

Germana similitudo cuniculorū & leporum. Galen. raro huius meminit.

Cuniculorum caro, parum abest a leporina. pulli infantes (lapinos vocant) in conuiujs gratiam habēt. Vetulorum caro prædura. Cuniculi vt perdices referunt vitium

aut gratiam ingeniumque soli & pabuli, ut
genistæ, iuniperi, aut plantæ alterius.

Vulpinam vita ciuili & nitidior reijcit. *Pulmo vul-
pinus tabi-
dis datur a
medicis.*
succo enim est vitioso, & agresti: foetidum-
que quiddam redolet. Tamen esu vuarum
pinguescentes elixant, mox inassant rura.

Herinacei caro, hodie etiam ganæ & *Plus peri-
culi timen-
dum quam
voluptatis
sperandū.*
culinis nascitur: at si eius vrina in venatu
caro perfundatur abdicanda. si non macule-
tur in cibo sumpta, vrinæ stillicidium emen-
dat. caro tamē mali est succi. reliquas carnis
herinacei facultates vide apud Gal. xj. sim.

Sciuri capiuntur magis ad delicias, ut o-
lim, quàm ad epulas. Nam alimentum præ-
bent siccum & melancholicum agresteque;

Mures & sorices quidam animi gratia,
vel experiūdi causa, vel fame coacti, ut in
obsidione urbium, aut quia stupido sunt pa-
lato, edunt. at medicina, harum carnes im-
probat. quod ex putredine ferè nascantur,
& sapore sint acri & viroso. Vrinam tamen
non cōtinentibus damus magno successu.

Glires, cognati muribus proinde abdi- *Iuuant re-
solutos de-
cocto.*
candi a mensis studiosorum: etiam si olim
Romani, ganæ, ac cupediarum artifices, in-
ter epulas lautiores locarint, & gliraria Var-
ro construxerit.

Mustela sapore & viroso & agresti, in ci- *Beleta.
Foyna.*

bo sumpta.

*Cerebrum
felis vene-
ficio infu-
matur, &
anima ta-
bifica.*

*Gula insa-
nia, Roma-
narum.*

Felem. sunt quidam gulæ ac palati igna-
uioris, qui felibus, pro cuniculis vtuntur: cū
experientia ipsa malo esse succo indicet.

Canes nunc, vt olim, etiam in mensas ve-
niunt, præsertim catuli lactentes. vnde cy-
nophagi. at nec literarum studiosi, nec Gal-
lia canes in epulas admittit.

Lupinã. si pastores vitent in cibis, oues,
hoedos aliasque pecudes iugulatas a lupis,
ob creditum virus maleficum, aut venefi-
cum, non mirum si Lupina in totum abdi-
cetur. Iecur lupinum, hepar hominis vitia-
tum iuuare certò, & recreare Galenus scri-
bit *x. 7.*

Equina in nullo vsu mensarum est apud
Gallos, nisi forte obsessos & cogente rabi-
da fame, vt sæpe fit in bello. Audio Turcas
etiam sine obsidione ea vti. Vitiosum suc-
cum, & atram bilem gignit.

Vrsinã. sunt qui edunt hanc opere pisto-
rio conditam, vel assam more alterius feri-
næ vel venationis, præsertim vrsulorum in-
fantium. Tamen hunc cibum insalubrem,
agrestem, nec naturæ humanæ consenta-
neum existimamus sed plane atrabiliarium.

INTERANEA, ET VISCERA,
 extremaque animalium quadrupedum
 an abdicanda a mēsa studiosorum?

Vitabit literarum studiosus, & qui parū
 est firmo stomacho

*Extrema
 & intera-
 nea anima-
 lium, qua-
 drupedum.*

Extrema animalium grandiorum, ut po-
 te neruacea, ligamentosa, & male, aut le-
 uiter nutrientia. Rostra, pedes, aures, magis
 arrident gulæ, quam profint stomacho &
 valetudini. profunt hoc nomine, quod aui-
 dè & iucundè sumuntur.

Interanea & viscera, ut iecur quadrupe-
 dum. nam crasso est succo, & obstruit, diffi-
 cile coquitur. Tamen olim Græcia & Ro-
 mani plurimi faciebant suum *σικώτων* fica-
 tum iecur suillum. Anserinum olim in pre-
 tio, nec sine causa. grato enim est sapore &
 ganæ ingenio crescebat. Gallinacea hepa-
 ta commendantur plusquam pro merito.
 Falsum est iocinora esitata, vescentium iocinora
 iuuare. At verum est hepata vitij
 maculata, aut scirrhosa ab homine non edi
 impune. Lien, etsi gustatu suauitatem pala-
 to quorundam adferre videatur: tamen ma-
 lo est succo: & atrabilario. Vitabit quoque
 pulmonem. nã succum pituitosum & mu-
 cosum gignit. Cor rarò mēsas lautiores su-

*Hepar om-
 nne est
 παρέγ-
 χμα.*

bit. Caro eius fibrosa, dura, coctu difficilis.

Ventriculus & intestina ægrè coquuntur. rusticis & plebī, robustorumque ventriculo relinquuntur.

Renes sunt ingrato odore, & sapore, vrinamque redolenti. proinde succi bonitate destituuntur.

Cerebrum a medicis damnatur ferè omne. nam succo est crasso pituitoso. ægrè coquitur, stomacho aduersatur. Animalium tamen ficciorum cerebrum a quibusdam expetitur vt gallinaceum, hoedi, leporis. quod & ad tremorem facere putatur. Cuniculi memoriæ nocere creditur, sed nulla ratione.

Vitabit etiam literarum studiosus aues grandiores, grauiores, palustres, palmipedes, cuiusmodi sunt

Pauones. horum caro dura, & fibrosa atram bilem gignit: tamen infantes & adulti ad mensarum vsus præstantiores. Miror gulæ Hortensij & Romanorum, pauonem adeo placuisse: cum eius caro nec colore, nec sapore oculis aut palato arrideat: etiam si gemmantes expandat alas.

Pliny sæculo, gula insania has nobilitauit.

Grues. harum caro excrementosa, concoctione pertinax, fibrosa, dura. hodie apud nobiles hybernas mensas ornant, sed repo-

fitæ, & puluere aromatico aspersæ caryophyllis confixæ apponuntur, magis quam calentes. Ciconiæ concoctu difficiles, malique succi & veneni participes, ex sententia quorundam, quòd serpentibus vescantur. tempore Augusti. in cibis auctoritatem habuerūt. hodie non expetuntur. Cygnus, olor inter epulas lautiores olim censebatur, præsertim pulli. At corporis moles, & vitus ratio, & loca palustria, indicant habere naturam cognatam ciconiæ & gruis.

Ardea, & ardeola. harum caro excrementosa algæ, limique odorem refert. vnde stomacho fastidia. Et tamen cupediarum ac ganeæ artifices, in honore ac censu lautiorum ciborum habent ardeolas.

*Ardearia
instituta. in
quibus nidi
ficant ar-
deas.*

Aues quoque nocturnæ vt bubo, vlula, noctua, aluco, in mensas vrbanoꝝ & liberalium hominum non veniunt.

Aues aduncæ & aquilino rostro, carnivoræ, vt aquilæ, milui, buteo, accipitrum omnia genera non habentur in honore epularum vitio carnis, temperamenti, & succi.

I N A V S P I C A T Æ E T ominosæ vitandæ.

Nam cornices, vt sunt molestæ garrulitate, ita inauspicati alimenti.

H

Corui, vt hominibus inauspicatissimi, sic a cibis hominam abdicandi.

Picum olim gula Romana etiam mensis apposuit: at caro saporis ingratissimi, vt quæ formicas & culices redoleat.

Graculi & picæ pullos rura mandunt: quos tamē medicina, & vita nitidior reijcit.

Hirundines, nec harum pullos mensis dignamur. Quibus tamen & harum nidis medici ad faucium morbos vtuntur.

Hactenus alimenta literarum studiosis salubria, & insalubria prodidimus, quæ ex quadrupedum & auium multitudine petuntur. nunc idem in piscibus faceret libet.

PISCES SALVBRES.

*Census &
ordo pisciū
salubrium.*

Pisces saxatiles, pelagij, littorales probi sunt succi, & stomacho idonei: non sunt excrementosi, sunt cocti faciles, nō obstruunt.

Buglossus, lingulaca, solea Plinio & Ouidio, & hodie Gall. dicitur *sole*. Carne alba, firma, sapore grato habetur inter lautissimos pisces. Est & pseudobuglossus notha solea, colore & succi bonitate longè inferior.

Lupus *λάρβαξ* quia vorax & rapax *brigne*, in maxima mensarū gloria reponitur.

Mullus *τείγλη* Galenō, *mulle*: Aristoteles inter saxatiles: at Barbatulum intelli-

git, qui Romæ olim in pretio habebatur, quia fapidissimus: at imberbes mullos & lutarios ut pote fluuiatiles & palustres in cibo damnati. Galenus miratur cur olim gulæ Romanorum tantopere arriserit nullus & unde tantuli piscis insanū pretium. vide Iuuenal. & Aufonium de pretio.

Mugil κέφαλος Galeno, κερύς Aristot. piscis pelagijs. cuius caro multis spinulis non impeditur, gustuque suaui ac iucundo. Hic est diuersus ab eo mugile, qui in fluminibus, stagnis, aut riuulis cloacas urbium expurgantibus educatur. mugilque fluuiatilis, lutarius, lacustris dicitur, vulgo *migeon* nuncitur.

Merula. inter saxatiles Galeno, Tinca est marina a colore auis merulæ, qui communis est aui & pisci. Aristoteles ait mutare colorem pro anni tempore, vere saturato & ferè atro colore, æstate dilutiori. huius coloris etiam D. Ambrosius meminit, in libr. Hexameri. At tinca fluuiatilis & palustris cibus est fæcis populi.

Turdus, scarus, iulides, a Galeno inter saxatiles reponuntur: sed in nostro Aquitanico oceano, rarè educantur: vel in forum piscarium non adferuntur.

Perca marina, inter saxatiles habetur: ra-

rò tamen in nostro oceano gignitur: fluuiatilis verò, a medicina mauritana, & Aufonio in Mosella, commendatur. Carne est alba, & boni succi.

Afellus ὄνος καὶ ὀνίσκος a colore afini, *Merluz* Gallis dicitur, pelagius est magis, quam saxatilis. nam viuit in alto mari, proximè tamen ad saxatiles accedit substantia & bonitate. Galenus ex iure albo etiam febricitatibus dabat. Sale asseruati ex Anglia ad nos conuehuntur.

Passer, ψῆντρα græcè, Aufonio plateffa, vulgo *plattuse & plie* dicitur. passer marinus suauior est, & probioris succi, fluuiatilis verò cœnopus & limosus. In ciborum lautiorum censu non habetur, præsertim fluuiatilis. Ganeones oua carne iucundiora putât, fecus medici.

Aurata χρυσοφεις, orata, *d'orade*. huius Galenus nusquam meminit, quod sciam. in mensis nostris Aquitanis frequēs, habeturque in pretio. boni enim succi, & carne firma & alba. Celsus auratum piscem vocat, de quo Martialis

*Non omnis laudē pretiumq; aurata meretur:
Sed cui solus erit concha lucrina cibus.*

Cuculus κόκκυξ, Erythrinus, Rubellio a Plinio, & Gaza, Aquitani (*grondins*) Franci

Roget ζ: quanquam Sequani omnes pisces rubros nomine (rogetorum) appellāt. sunt tamen qui *grondin* putent esse Lyran Aristot. & græcorum: quia edit grunitum: & Arist. vocalem esse ait. vnde illi nomē lyra.

Acus. *βελόνη* boni succi & firma carne. Plinius aculeatos belonas, & Martialis tenues acos vocat. ab oceano Aquitanico sæpe afferuntur Burdigalam.

Scombrus & scomber, *σκόμβρος*, Itali lacertum a colore lacertæ, vulgo dicitur *maquereau*, & piscis aprilis: quod eius captura vere fiat. bene alit, & gustui arridet, estque boni succi: sed saporis gratia & honos paucis mensibus durat. hic est ex quo fiebat olim illud nobile garum.

Mustellus piscis, *γαλεός & γαλεώνυμος*, & *ἀγκυθίας*, ab aculeata spina *ἀσπίδας*, quasi stellatus, quòd maculas habeat instar stelle lentis magnitudine. Gall. *chien de mer* vocant, & *rouffete*. carne est dura & mali succi. Tamen Burdig. est alius pisciculus dictus *rouffete* carne tenerrima & boni alimenti.

Rhombus planus est piscis, vt solea & passer, sed maior. duo eius genera, alterum scabrum & aculeatum, alterum lene. vulgo, Aquitanis dicitur *turbot*. habetur hodie inter epulas lautiores: sed non tanto pretio

vt olim Romæ. vide Horatium & Martialem.

Vmbra σκινίς. καὶ σκινάα, carne est alba, firma, sapida: dura tamen & coctu difficili. Paulus Iouius Romæ in delicijs esse scripsit, & menfas subire magnatum. Burdigalenses plebi relinquunt. *maigre* vulgus appellat.

Quatuor
hi. Cartila-
ginæi &
σελά-
χεις
dicuntur.

Venenam
in solo ra-
dio: etiam si
Plinius cõ-
tra sentiat.

Vina vene-
nata: mor-
tua optimi
succo, Gal.

Pastinaca, τρώγων græcis, & Aufonio dicitur, Franc. & Aquit. *taronde* & *raie* vulgo dicitur a similitudine veræ raïæ. Plin. nihil in mari venenatius radio pastinacæ scripsit, abscissa igitur cauda venditur. Gal. in lib. de alimentis eius carnem friabilem, teneram & suauem asserit, estque præferenda ei, quæ propriè Raïa dicitur. mirantur multi tantopere a Galeno commendari: cum Plinius tradat debere extrahi è dorso, quicquid est simile croco, caputque totum, & caudam. Sed experientia quotidiana indicat caput non esse venenatū, sic venenū in solo radio.

Alia, sola

Torpedo, τάρπη, Gallis *torpille* & *dormi-
louise*. Galenus cibi gratia eximiè commen-
dat, & posse substitui saxatilibus asserit. Par-
uæ meliores censentur. Plinius & Rondele-
tus damnant torpedinem in cibo. Gal. mire
laudat lib. aliment. & 8. meth. & alibi sæpe.

Raïa, βάρτος, & βάρης, a rubi similitudine.

Raiæ enim omnes aculeis asperæ, aliæ toto corpore, aliæ sola cauda. quæ ἀστερίας & stellaris est, totoque corpore aspera in hoc genere primam gratiam tenet, succo & carne probiori: *bouclée* vulgo dicitur. iecur gustu est suauissimo.

canda, aliæ toto corpore aculeata: quæ stellaris dicitur, ea- que multi-plex.

Squatina, πίν. Galenus multum alere tradit, sed tamen duriori carne & coctu pertinaciori, pastinaca, & torpedine. Aquitani *creac de busch* vocant, & plebeis, ac vitæ fordidæ hominibus relinquunt.

Asqualida & aspera cute, qua ebur perpolitur.

SE Q V V N T V R P I S C E S

literarum studiosis insalubres ac parum idonei, vel tota substãtia, & naturæ cõtrarietate, vel qualitatum repugnantia, vel cæca antipathia.

LAMPETRA cibus durus, glutinosus, mali succi, naturæque humanæ parum consentaneus primo vere in mensas venit cum authoritate: & multo pluris quam pro merito æstimatur, & condimenti lenocinio, cogitur gulæ placere. gratia eius cito perit, quia cartilaginea spina indurescēte vilescit. Sunt qui putant maioribus non fuisse in numero ciborum saltem lautiorum, alioqui de ea non tacuissent, propter miram eius capitatis conformationem. plerique mustellam

*Quæstio ob-
scura de lâ-
petra.*

marinam putant. Quidam lumbricum ma-
rinum. Qui murenam credunt falluntur:
quia hæc branchijs & pinnis caret, lampe-
tra habet. Non desunt qui hirudinē vocent
marinam, alij galeorum generi ascribunt.
Aufonius videtur intelligere lampetram.
cum Mustellā marinam carmine depingit.

*An Roma-
nis culinis
sognita?*

Lampetrociolæ, pisciculi forma & figu-
ra lampetræ, sed semper exigui: quibus gra-
tiam in lautioribus epulis gulæ insania de-
dit, a quorum esu videmus stomachi con-
flictationes & negotia, cruditates, ructus
molestos, cephalalgias.

*Quo nomi-
ne censēba-
tur apud
Romanos?*

Sturio in maximo mensarum honore
habetur. carne & pulpa alba quidem sed du-
rissima, succo crasso & glutinoso. Qui re-
centem ederit, non edet impunè. nam co-
quitur, & cōficitur tardissimè, vt bubula, aut
porcina: vnde stomacho imbecilli aduer-
sissima. Quæstio ambigua nominis eius fa-
cit, vt credam nō fuisse olim in censu & ho-
nore lautiorum piscium. Paulus Iouius silu-
rum Aufonij existimat: Longolius in Pli-
nium, turionem Plinij: Rondeletus acipen-
ferem Romanorum, vel Galeni galaxium,
Francis vulgo, *esturgeon*, Aquitanis, *creac*.

*Omnia
ἀὐτο-*

Ostracoderma, pisces filicea, & testacea
cute tecti. omne hoc genus crasso alimēto,

coctu rebeli & pertinaci. è limo nascitur, *μέπας*
 & materia putrescente. succum crudum, gignuntur,
 sine coitu, sine
 ne sexu.
 aut pituitosum gignit in stomacho. huius
 classis sunt, murices, purpuræ, buccinæ,
 hiatuli, cochleæ, conchæ, chamiæ, vertibu-
 la, pectines, mytuli, vngues. Inter hæc, o-
 strea cruda sola dantur primis epulis ad sol-
 uendam aluum, suo falso succo. Non mutat
 locū, sic ex-
 cremētosa.
 Salso succo
 deposito al-
 uum sistit.

Crustata tenui testa operata, *μαλακόπρα- μαλα-
 χα.* Omnia dura carne, & ægre cōficiuntur. *κοςέ-
 κων*

Locusta magnatum mensis apponitur *κων*
 solida & integra, vulgo *langouste*. plura eius quatuor ge-
 nera.
 genera apud Aristot. Sunt carne
 tenella &
 dulci. datur
 hectis ho-
 die, & tabi-
 dis, & atro-
 phia labo-
 rantibus.

Astaci, gammari Gazæ, & Martiali dicū-
 tur, locustis forma similes. astaci fluuiatiles
escruiches. quomodo er-
 go dura car-
 ne & coctu
 pertinaci di-
 cuntur Ga-
 leno?

Squillæ Ciceronis & Plinij, Græcorum
 sunt *καείδες*. cancris duriores habent car-
 nem. Aquitanis *squilles* dicuntur. dantur
 extenuatis & hectis. Santones vocant *de
 la sante*. Cancris, horum plura genera. lunæ
 vim sentiunt, vt ostracoderma.

Cetacei pisces, belluæ marinæ, quæ ani-
 mal foras edunt, lac & mammas habent.
 Omnes sunt duræ substantiæ, prauis succi,
 excrementosi, & contumaces coctu. quare
 abdicandi a literarum studiosis. Ad cetaceū
 pecus referuntur phocæ, phocænæ, phys-

ter, orca, prister.

*Lingua fa-
lita editur
suauiter.*

Balena crudum succum, aut pituitosum gignit, insaluberrima literarum studiosis & vitam sedentariam agentibus.

*Delphini
caro similis
fusse, aut
tubula in
veru torre-
tur.*

Delphinus, *marsoin*, maris sus dura carne, coctu difficillima succo prauo: tamen est in pretio mediterraneis, post longam vecturam, quam facilè patitur longiorem, ob carnis firmitatem.

Thynnus, eius falsa caro, olim *melandrya thunnine* dicitur. vilem cibum fuisse testatur Martial. scribēs in beticum. Salsamenta rij gerunt venalem, per vicos vrbis, ieiunijs quadragenarijs.

Mollua non fuit in censu ac numero ciborum lautiorum apud maiores. Imò prorsus incognita, donec a paucis annis navigatione ad insulas occidentales cæpit innotescere. Hic piscis crassi succi est & glutinosi, proinde mensas nitidiores non subit, nisi recens, & nouitatis gratia,

Vrtica siue ζῶδον sit, siue ζώοφυτον tacta manu vredinem adfert: & in cibo sumpta venerem excitat sua acrimonia. Burdegalæ habetur in delitijs, vulgo dicitur *cuaasseau*.

Molles pisces, qui μοιλακόδερμα dicuntur, sunt abdicandi a studiosis, vt Lolligo *casseron* vulgo, Sæpia, polyporum genera.

uam succum gignunt crassum, lentum, glutinosum.

Vitandi etiam sunt, qui gignuntur vel educantur in lacubus, paludibus, stagnantibus, cœnosis, lutosis, sordidis aquis, imò in fluminibus magnas & populosas vrbes præterfluentibus, & qui spinis multis scatent, præter halecem & percarnam.

Pisces lacustris, lutarij, spinosissimi, & damnati.

Anguillæ succum gignunt pituitosum, lentum, glutinosum. vnde calculi & podagra, sic dānata. Sunt pisces ἀτόφουτοι, sic falsum eas coire cum serpentibus, parvæ modice falsæ arident palato.

Lucius, vel lutius a luto in quo educatur, olim in honore mensarum nullo fuit, si Aufonio credas: & hodie parvi æstimatur, præsertim si limosum virus & cœnum gustatu referat. commendatur tamen procerior, & qui in fluuijs rapidis aut stagno arenoso, vt Mamifano alitur, carne firmissima, & sapore non ingrato.

*Brochet, quod ore fit
βρόχου
& produciore & aspero.*

Tinca, in lautis mensis nullum locum obtinet, quia in cœnosis & limosis nascitur.

*τέναςος
& τέναςος*

Cyprinus piscis lutarius & cœnoscus, carne flaccida & molliori, & spinis referta. Medici damnant, quod stercoreibus, & sordibus vrbes vescatur. vnde illi forte nomen profluuiorum, & viuariorum natura, variant: &

*γος,
locus limosus, vnde forte tence.
Lingua & caput placent gantæ*

studiosis. sunt cyprinorum differentiae vulgo *carpe.*
Vide Au- Trotta, falar velselar est Aufonij. piscis
sonium. hic educatur in riuis, riuulis, torrentibus lo-
 corum mediterraneorum: maculis modo
 nigris, modo rubentibus, carne dura & fir-
 ma, sapore grato. Lemouices & Petrago-
 rei hanc in magna authoritate habent, ac
 saxatilibus pelagijsque præferunt: quod pla-
 ceat suo sapore, etiam sine condimentile-
 nocinio: medicina tamen tarde coqui in
 ventriculo, & flatus gignere, experimentis
 didicit. est & trotta salmonea media inter
 salarem & salmonem.

Græci, & Salmo. sunt qui hunc piscem marinis &
antiquis Ro- fluuiatilibus anteponunt. Sed toto cælo a-
manis, inco- berrant: si rationi & medicis credas, non gu-
gnitus, vel læ. Nã eius caro ægerrime coquitur in ven-
alio nomine triculo, crassi est succi, & flatuosi: ructus mo-
estebatur. lestos, ac colicos dolores cruditateque fa-
 cit. venter ob pinguedinem, & caput, a po-
 pine magistris expetuntur. Nemo antiquo-
 rum præter Plinium, & Aufonium memi-
 nit salmonis. vnde colligere licet pluris æsti-
 mari, quam pro merito.

Barbus aut barbeo non venit in mensas
 lautiores. displicet ouorum malicia, quæ al-
 ui intolerabiles cruciatus cient, & spinarũ
 frequentia, carnisque mollicie nimia & ma-

lo succo.

Alofa vere ineunte habetur in honore, sed gratia eius fugax, & cito vanescit, degeneratque in obsonia plebis. Alofa spinis scattet, quib. infestissima est gulæ & faucibus. Aufonius primus alosam vocavit. sunt qui clupeam Plinij, & Græcorum *δελάσαν*, quod dorso sit *θαλασσίω* ceruleo ac marino, ceteroque corpore argenteo.

Abramis in mediterraneis locis. sunt vivaria abramidum, sed hic piscis non est locandus in censu lautiorum. Nam spinis molestus est, carne molliori, ut est palustrium, & damnandus hoc nomine, quod amet aquas restagnantes, non rapidas. Lemouices & Petragorei *brames* vocant.

Lemouices, gloriantur vivarijs abramidum inopia meliorum.

Testudo. de eius alimento nihil scriptum reliquit Galenus: at medicina posterior, ac ganearum artifices testudinum carnes commendant saporis gratia & suavitate. Terrestris & nemorales præferuntur aquatilibus, & in delicias mensarum veniunt sanis & tabidis. & sane experimentis compertum est, iuuare phthoe, & hectica laborantes. elixantur accuratè, dein friguntur, vel in patinis iurulentæ coquuntur.

Marinarum, multe sunt differentia, in testa & magnitudine, Plin. li. 9. Olim magis ad usus medicos, quam ad culinas, querebantur.

Ranæ lacustres & palustres. Nec memini legere apud Galenum, ranas venire in pati-

De ranis marinis, vide Rondeletium.

nas & cibos hominum. vulgus rusticum has abominatur quod credat cū rubeta aut buffone coire. posteriora, & coxæ placent palatis eruditioribus, quib. elixatis & frixis, piperis momentum inspergitur. medicina mauritana tabescentibus præscribit. aiunt enim reddere corpus succulentum & nitidum. Gula illa monstrosa Romanorum, etiam si quosdā cibos ranis deteriores in delicias verterit: tamen harum vsum in cibo vel non nouit, vel auersata est. alioqui ranarum viuaria instituisset.

Porro alimenta quæ petuntur ex dictis animalibus aquaticis & terrestribus, elixantur, assantur, cōdiuntur, apparanturque variè, pro vario temperamēto hominis, aerisque, & cœli statu, & cōsuetudine. Nam biliosi, picrocholi, macilenti, atrabilarij, præfertim æstate elixis aut in patinis cum liquore iurulento coctis vti debent: & si assis vti

Assa quomodo firmè da, a biliosis.

velint, intinctu aliquo grato acido, vt mali citrei, arantij, vuxæ acerb. mali granati, aut simili, assa condire debent, metu ignei caloris & siccitatis. quin & partes semitostas, lardumque vstulatum vitare debent.

Pythagora præcepto hic obtemperandum.

Vitabunt literarum studiosi, quique vitā sedentariam, ac sellulariam degunt, fabas, pisa, lentes, cicera, cicerculas, phaseolos, vi-

tiam, & similia legumina. Nā quouis modo parata sunt flatuosa. Quin et si horū singula suum habent vitium: tamen hoc habent cōmune, quod ventrem distendunt, contumacia coctū, caput implent crassis & nebulosis exhalationibus, & somnos insomnijs turbētos faciunt. Quare aduersa φιλομέσοις, quibus opus est animi tranquillitate, spiritu animali sincero, puro, limpido. Recentia, aut malè cocta plus flatuum, & humidorū excrementorum gignunt.

Abstinebit etiam ab omni genere radicū. nam difficulter coquuntur, sunt mali succi, & venter emittit, flatuque gignunt & inflationes, suntque excrementosæ, nisi gula morosior raphanum ante alios cibos gustare velit, cæpaque ad condimenta uti. At tubera fatua & insipida, aut fungos, bo-

Radices.

Tubera, & fungi.

pane utetur, non sordido, aut furfuraceo minimum scilicet nutriente. Nec silignite filigineove illo purissimo ex polline & flore farinae, quē Satyricus niueum vocat, regumq; & antistitum delicias. Vescetur potius semidalite & similaceo, aut ἀωτόπρω, a quo nihil est detractum. Panis adhuc calēs siticulosus, recentior flatuosus, vetustior æ-

Quo pane utendum læterarū studio.

grè coquitur. probātur moderatè recētes, & hesterni. Qui biduo aut triduo induruerunt ægerrime coquuntur, aluum sistunt & malè distribuuntur. Aversabitur etiam itriorum, rhyematum & placentarum omnigenus. Panificiaque illa ayzma a pistore dulciario eleganter magis, quam salubri artificio confecta.

Alimentorum varietas que vitanda?

Vitanda erit nimia alimentorum varietas & condimentorum lenocinia, præsertim ubi contrariæ sunt facultatis. hinc enim cruditas, ructus inæqualis, & turbata coctio, flatus. Tamen, si homo sit senior & appetentiæ languentis, medicina indulget non nihil stomacho fastidienti.

ἀσωτία & ingurgitatio.

Porro ingluuies, crapula, nausea, procul abesse debent a literarū cupidis. Sunt enim hostes ingenij, intellectus, ob sympathiam cerebri cum stomacho. hinc cruditas, cephalalgia, stupor sensuum, & ingenij, memoriæ labes, cita senectus.

Cyathis maiores potus modum metiebantur: nos calycibus & poculis vitreis & crystallinis. Primus crater siti datur. 2. uoluptati, 3.

Potus sit vinum giluum, heliolum, pallidulum, rubellum, album quoque (etiam si Ficinus improbet) Diluetur autē pro ratione temperamentis, stomachi firmitate, capitis robore & vini natura & consuetudine. At de potionis modo ac mensura, bibendi legibus, & diluendi ratione, quotque cya-

this, poculisue, homini philosopho in pastu somno. 4. ebrietati, reliqui insana.
 sit bibendum, fortè alias fufius. Vitanda erunt vina vaporosa, crassa, rubra, nigra, dulcia, mustea, turbida. Potio æstate, nec niue, nec glacie, aut salepetræ, nec alio ingenio refrigerabitur. Hinc enim febres, & noxa stomachi. auersarique oportet morem illū inuitandi conuiuas ad potus capaciores, & liberaliores sæpe exhauriendos.

In hydropotis dubitari potest an aqua An aqua nutriat.
 nutriat, cum aquæ potores diutissimè viuāt testimonio eorum, qui ante diluuium sine vsu vini maxime longæui fuisse leguntur. Et hodie Armoricæ gētes, Belgæ, Germani, & plerique alij degant sine vino. & an aqua sola cum cibo sumpta iuuet ad nutritionem, vel ad ciborum miscellam, dilutionem & distributionem. Cōsulo tamen vt nec aqua sola nec vinum merū bibatur. ad foelicem enim nutritionem, Bacchus nymphis coniungendus, cuius fuere nutrices. Bacchus nymphis cōiungendus.

Bellaria erunt non illa sachari lenocinio Bellaria que salubria.
 a pistore dulciario curiosè apparata, quæ ad prodigi luxus ostentationem potius, quam ad valetudinē gula monstrosa excogitauit: Sed pyrum aliquod in sua arbore maturatum, sapore non aquoso, fatuo, insipido: sed vinoso, grato, subadstringente, pulpa & cal-

lo firmo, crudum quidem biliosis, & si stomachus calidior & æstuans: vt pyra bergamotia, finora, rataria cocta, boncrestiana.

Mensas etiam cōmodè finiunt mala, vulgo *poma*, callo firmo, carne dēsa, sapore grato, adstringente: vt curtipendula, & pomapyra, cruda quidem stomacho æstuanti, cocta valetudinarijs & frigidioribus.

Cotonea cocta, sub prunis, dein sacharo insperfo, aut alio ingenio condita, in postremis epulis, primam habent authoritatem.

Mespila bellariorum gratiam suppleant sapore grato, mollicie, & adstrictione.

Sunt qui bellariorum vice, in clausula mensæ exhibēt auellanas, strobilos nucleosque pineos, amygdalas sacharo asperfas, vel sacharo incrustatas, pistacia, nuces recentes, vel assiccatas: nitunturque mauritanæ posteriorisque medicinæ præsertim mōtagnanæ, ac Manardi testimonio. At cū

Mellitissima quæ minime mellita.

Galenus in libro de alimentis.

hæc tragemata; fructusque sacharati, nihil habeant adstrictionis, qua possint claudere ac roborare os ventriculi, imò sint oleagineæ naturæ, bilemque in quorundam stomacho moueāt, cieantque cephalalgias, in censu salubrium bellariorum non habenda censeo: quemadmodum nec aphrogalam cum fragis, nec cinaram cū butyro, aut pin-

gui iusculo. A castaneis etiam censeo abstinendum literarum studioso. quod totum hoc glandis genus operosum sit & graue stomacho, etiam si sit valentissimæ materiæ. Sunt qui sub finem mensæ, claudunt stomachum caseo Britannico, vel Placentino, aut hippace putri, vt Lemo, & viroso vermiculanteque. At hi nihil aliud venantur, quàm gulæ irritamenta, quibus vina valetudinemque perdant.

Super epulas parcè loquendum, præsertim cum animi contentione. Quæstiones enim perplexæ, & concertationes amarulentæ, & conuiuio molestæ, quæque nihil ad Bacchum, sunt fugiendæ. Sermones igitur coniuiales & symposiaci, erunt colloquia *Sermones symposiaci.* Musis amœnioribus digna, ex historia, aut philosophia petita.

A cibus statim declinanda sunt literarum seueriorum studia, quæ acriorem animi cõtentionẽ postulant. Iędunt enim & implent cerebrum crudis vaporibus. Igitur ab epulis, animo placido sedendum, aut molliter inambulandum, sermonibusque iucundis fallendum tempus: donec cibus in fundum ventriculi descenderit, ac vapores defuerint.

Neque a prandio dormiędum interdium, *Somnus med ridianus.*

nisi longa consuetudo in sene, aut necessitas, peruigilium nocturnum, antelucana euigilatio modicè dormire, ac meridari suadeant. somnusque is esto breuis, & longè a prandio.

Studia pomeridiana.

Circa secundam aut tertiam pomeridianam redeundum ad studia literarum. Nam etsi mane Minerua ac Musæ φιλομέσοις, sint magis beneuolæ, tamen cum non ἀσώτως, nec gothicè, sed sobriè prandeant, aliquot horis, gratijs ac Musis hilarioribus minusque seueris, sacra facere licebit.

Commoda exercitatio. vide apud Gal. 2. & 3. fa. tu.

Aliquanto post exercebunt corpus inambulationibus, modo citis, modo mollioribus, disputatione, cursu, folle, globo, pila palmaria, lustratione hortorum, portus & rerum iucundarum, ad animi & corporis vegetationem & valetudinem.

Cæna liberalior, quibus conuenit.

Cœnabunt liberalius biliosi, squalidi, sicci, raro textu, & æstuante stomacho. A tenuiori enim victu, depereunt illis spiritus, humidum naturale absimitur, calor ignescit, & inedia sensim marcescit. Pituitosis & humidioribus, cœna erit parcior & ficcior, metu destillationum, & ne caput excrementis impleatur. Ratio & ordo ciborum, potionum, belariorum eadem erit in cœna, quæ in prandio.

Galenus consulit vt in homine sano, ali-

mēta, quæ in cœna sumuntur, sint valentioris materiæ quam in prandio, cœnaque sit liberalior. Arabū schola contrarium asserit. vtrique suis nituntur rationibus, quas facile est inter se conciliare. Inter omnes tamen cōuenit, vt liquida, mollia, lubrica, fugacia, falsa, oleosa, ὀξύπορα præeant alijs, & viam faciant duris, crassis, tarde meantibus, coctu pertinacibus, adstringentibus, βεβαυ-
ωβέγισ.

Cauendum ne statim a cœna somnus occupet. salubrius erit cū amicis, aut Musis molliter deambulare locis amœnis. Si cœlum pluuium, rigens aut sæuum, fallendum tempus colloquijs festiuis, lepidis, argutis, & philosophicis, interdū etiam chartis luso-
rijs: vitanda tamen alea illa damnosa præfertim cum iracundis, callidis, aut ὀξύδύ-
μοις. interim cogitationes & Musæ seueriores & arduæ apud musæum deponantur in auroram vsque. Sunt tamen plerique literarum helluones, quia cœna lucubrant ad x. xj. xij. imò nonnumquam tam obstin-
tè ingenio imperant, vt totas noctes libris immorentur, ac penè immoriantur. hinc pallor, macies, δυσπεψία & cruditas, rheu-
matismus, cita canicies, præpropera sene-
ctus, ingenij & intellectus hebetudo, me-

*Alea per-
nox, & dam-
nosa.*

*Celsi consi-
lium.*

*Peruigilia
nocturna
hebetes vi-
tanda.*

moriæ noxa. Quare qui placidè & suaviter noctu dormire volet, lucubrationes illas in altam noctem productas vitabit. A cœna nihil omninò bibendum ex medicorū placitis, ne coctio turbetur, & defluxio excitetur. Celsus ad coctionem iuuandam & ad fomnum placidiorem, cœnam potionem frigidæ aquæ includit. Sunt qui non dormiant, nisi antequam se lecto committant, vinum bibant, vel ad sitim tollendam, vel flatum inclusos ructu pellendos: aut ut vapores suaues placidæ & altæ quietis auctores, ad cerebrum mittantur: vel omninò ob cōsuetudinem bibunt. Cui aliquid condonandum, præsertim inueteratæ. est enim sæua consuetudinis tyrannis.

*An bibere
liceat eunti
bus cubiti.*

*Consuetudi
ni inuetera
te seruien
dum.*

Decubitus supinus diu continuatus gignit calculum, estque Veneris ac gonorrhœæ causa.

Dormire in ventrem, calorem natium auget, & coctionem iuuat.

Qui hepate est calidiori, dormiet in latus sinistrum.

Culcitra æstate sit tomento laneo vel xylino facta, hyeme plumeo. idem de cervicali dicendum, quod eminens & elatum esse debet. hac enim ratione dormiēdo caput minus replebitur. vnde subit mirari

*Qua forma
decubitus
salubrior.*

quosdam aulicæ & nitidioris vitæ sectatores, qui malunt dormire capite declivi, & pedibus elatis.

A lecto & cubili, imò & cubiculo eorū, qui musis sacra faciunt, procul absint & exulent, pulices, cimices, pediculi, culices, papiliones, araneæ, & id genus animalcula è putredine orta, somni & placidę quietis hostes infestissimi. Et sunt studiosorum nonnulli, in quibus somnus semel abruptus vel interruptus ægrè postea obrepit. hinc illis mentis & intellectus hebetudo, sensuum & capitis grauitas.

Tempus iustum & longitudo somni nocturni, non omnibus eadem: sed definienda *Longitudo somni.* ciborum concoctione, & cōsuetudine. Alij enim alijs prolixiore gaudēt, & egent somno, ad ciborum & humorum elaborationem. hīc diligenter spectanda est consuetudo, & temperamentum, cœnæque præcedentis modus.

Quod ad venerea attinet, etsi malè conuenit Musis castis & venerandis, cum cupidine illo petulante, lasciuo, instabili: fit tamen vt literarum studiosi, & qui perpetuò liberalibus disciplinis insudant, plerumque euadant melancholici: siue melancholia, vt Aristoteli placet, ingenij sit causa: siue po-

tius ingenium, vt quorundam est opinio, est parens melancholiæ. At melancholicos omnes præsertim ingeniosos, esse φιλογύ-
 νεις, libidinososque testis est Aristoteles lib. problematum: & Galenus in arte medica, ait callidos siccos habere semen acre & mordax, proinde salaces, in quibus si semen diutius retineatur, augetur melancholia, mœror, μισανθρωπία: ingenij intellectusq; acies hebetatur. Quare ad animi ægritudines leuandas, concubitus præsentaneum est remedium. Modo venus sit moderata, tempestiua, & eatenus exerceatur, vt hominem non lædat. Immoderata enim corpus eneruat, siccat, refrigerat, exoluit, mentemque & ingenium hebetat, infirmit. Hic non possum satis mirari Galenum, qui horam exercendæ veneris, statuat esse, post coenam, antequam sopor obrepat, & Paulum Æginetã Galeni simiam, qui tempus concubendi opportunum esse scribat secundum cibum, antequam somnus iuuadat. At illi fatebuntur, puto, eos qui concubunt a coena, & pleno stomacho, valde periclitari, ne cruditas, alimenta que incocta in corporis habitum rapiantur, meatusque viscerũ obstruant, vt fit in vehementi exercitatione mox ab epulis. exerceri autem si-

Hora veneris exercenda.

Hæc licent in matrimonio.

ne motu & agitatione corporis, imò sæpe nec sine magno conatu venus non potest. At motus omnis, a cibo, ex sententia ipsius Galeni in lib. de *ἐνχημία* est periculosus, & præsertim validior, qualis in venere. Tutissima igitur venus esto excitatis a somno: vitanda est tamen illa post longas inedias, vehementes exercitationes, & immodicos labores, omnesque causas insalubres, quæ vires deijciunt. Porro quibus temporum interuallis venere sit vtendum & an usu eius, ad senium vsque homo sufficere possit: & quomodo succurrendum noxis, quæ venere sequuntur, inuenies in medicorum *ἐπιπέλω* commentarijs, præsertim in lib. Gal. de sanit. tuenda.

Haftenus, lector studiose ac candide, animi vitia & morbos, horumque differentias generatim prodidimus, deinde animæ concupiscibilis, & animosæ ægri tudines, particulatim & ordine recensuimus: & a quibus locis harum remedia haurire facile queas: nempe vel a triplicis philosophiæ fontibus, vel Euangelij oraculis, vel medicinæ placitis salubribus, idque ratione methodica. Tertio loco animæ rationalis ac principis morbos ac vitia, functionumque noxas, quas sanè nemo prudens ponit, aut

*Cōmentarij
totius epilo
gus.*

sumit pro arbitrio, vt superioris animę morbos, strictim quidem, sed intelligenter & methodo, ob oculos repræsentauimus. Atque hæc omnia a nobis traduntur more ac stylo magis medico, quã philosophico. Nã philosophia illa ethnica & gentilis: quam Cicero vitæ ducem, vitiorum expultricem & magistram morum vocat, solius animæ concupiscibilis & animosæ ægritudines vt cunque leuat. Theologia etiam eiusdem animæ perturbationes, nec eas omnes, sed eas tantum, quas peccata vocat, persequitur. Medicus vero triplicis animæ morbös, vitia, & noxas (nisi malum desperatum) solus aggreditur, ac debellat, causis nimirum ac malorum radice prorsus sublatis.

Denique cum viderem rectam viuendi rationem plurimum facere ad morum probitatem, ad ingenij aciem, intellectusque ac mentis præstantiam, ac sanitatem, animique morbos profligandos, attexui formulam quandam victus. Cuius ductu ac filo velut manu Mercuriali literarum studiosi, per causarum salubrium classes, a matutina surrectione vsque ad diei sequentis expectationem tutò & salubriter vitam degere possint.

F I N I S.

Mar. Monerij.

*Corporis in morbis sat erat vicisse Galenum:
Hui! rursus querendo animo infuscasse Plato-
nem?*

*Quamuis iste Iouis genus esset, Apollinis ille?
At quia plus pollet virtus collecta, Pichote,
Singula tu superas, qui fers simul omnia tecum.*

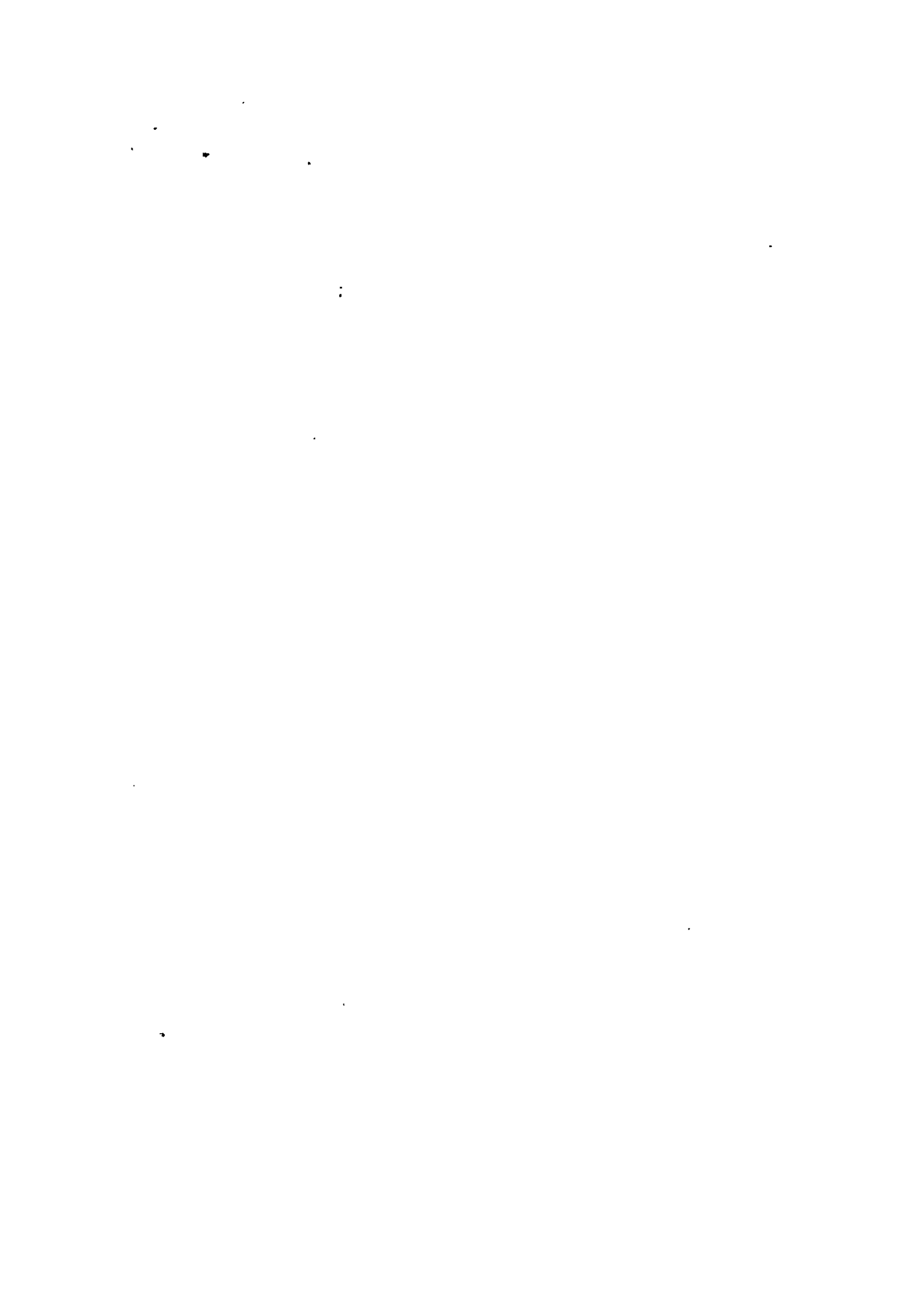
Ad P. Pichotū Medicinæ doctorem,
Io. Guijonij carmen.

COMMENDARE suis aliqua se ciuibus arte,
Inq; vicem charum ciuibus esse suis,
Hoc ut præclarum, sic cui contingit utrumq;
Fælicem meritò dixeris atq; probum.
Ergo; Machaonia qui magnos artis honores
Percipis, hoc duplici nomine plaude tibi.
Nã tua Burdigale iam pridẽ industria prodest:
Officij gratas reddit & illa vices.
Quot mare turbatis attollit fluctibus iras,
Quot folia Autumni sidere lapsa cadunt:
Tot tua vexatos seuis languoribus egros
Ars de Tænarijs faucibus eripuit.
Et (quanquam imprimis) tamen hoc non sola
probabunt
Flexa recuruata littora Burdigale:
Sed qua Vasconidas rapid^o sibi vëdicat undas
Gentis Aquitanæ culta Garumna secans,
Non artis monumenta tue, doctiq; laboris,
Non animi desunt pignora clara tui.
Qui nunc de cunctis cupiēs bene posse mereri,
Hæc spargis docta scripta notata manu.
Multipliciq; velut contexens flore coronam,
Ex vario pulchrum dogmate condis opus.
Perge, nec humana tantum de gente laborum
Præmia, de superis, sed meruisse puta.

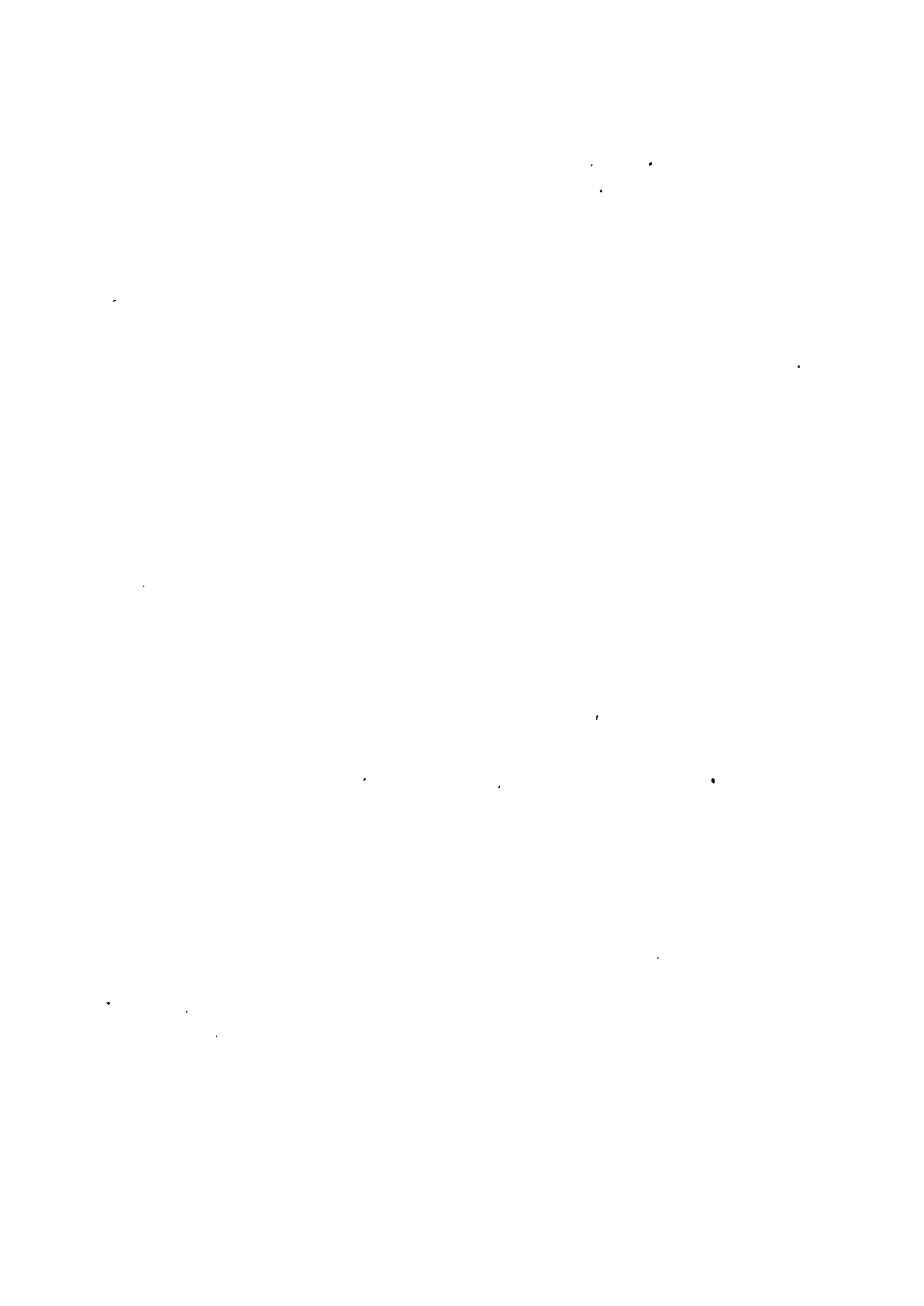
FINIS.

*Quæ omiſſa erant in archetypo & exemplari, aut
caſu malè ſcripta, ſic reponito.*

Pag. 29, poſt interrogationem. Mala animi quæ ſunt? lege, vt faniras, tolle dictionem (quæ. Pag. 24, in aduerſarijs margineis. poſt ſemen copioſ. leg. vel, loco &. Pag. 37, lin 2, poſt dictionem degitur. leg. Sed vt. Pag 30, poſt phil. *ἀναειδή*
Pag. 40, li. 1, leg. animoſa. & pag. 55, in aduerſ. marg. poſt dictionem animoſæ. leg. quomodo. Pag. 61, li. 1, & ferri, le. (τῆς.
at. Pag. 67, li. 3, lege videatur. Pag. 68, li. 7, ad ſe tanquam, leg ſibi. Pag. 85, in aduerſarijs, linea poſtrema, leg. dementari. Pag. 85, li. 9, lege cibum toll. Pag. 95, li. 4, leg. agarico.
Poſt pag. 103, li. 24, perdix ruſtica, eruditioribus eſt gilua ſeu grifea perdix, alijs vero eſt roſtrula, quæ Ariſtotel. *ἀσπολω*
quòd vermibus nutriatur. Gallinago γαῖα, vulgo *aniceca*, *& beccaſſe*, dicitur. Mirum eſt huius excrementa & inteſtina, a palato ſcito, & Liguritore verti in delitias & cōdimentata, cum roſtrulæ caro nigra ſit & dura, ſaporéque gulæ magis arrideat quam ſtomacho proſit. Pag. 104, lin. 13, leg. nidorofos. Pag. 105, In aduerſarijs margineis, tolle patinam Aefopi, & tranſer in paginam ſequentem è regione, Luſcinia. Porrò patina illa prodigi & monſtroſi luxus Aefopi tragicæ hiſtrionis, continebat centum auiculas cantu amœno vel ſermone Latino, vel Græco dociles & vocales. *(παῖς*
Pag. 114, l. vlt. poſt ſaxatiles, le. ſed loco at. Pag. 118, l. 9, le. *τρυῶν.*
Pag. 117, li. 5, lyra dicitur potius ab aculeis magnis duris in dorſo, quibus lyræ antiquæ formam refert, quam a ſono & grunitu. Pag. 119, in aduerſarijs, li. 1, leg. cauda.

M71 c

0.3

1 /

